

Præstegaardsliv og Skoleliv i Midten af det forrige Aarhundrede.

Af H e n n i n g J e n s e n.

Mindet lader som ingen Ting,
Er dog et lønligt Kildespring.

Min Slægt stammer fra Eskris Sogn i Angel, hvor mine Fædre vistnok fra ældgammel Tid var Storbønder. Den første, der kom til Kongeriget, var min Oldefar. Han var først Forpagter paa Herregaarden Sparretorn i Vestfyn, senere forpagtede han Holckenhavn ved Nyborg og var tilsidst Eier af Hovedgaarden Asdal ved Hjørring. Hans Søn, min Farfar, H e n n i n g J e n s e n, var i 57 Aar Sognepræst for Soderup og Kirke-Eskildstrup i Holbæk Amt. Min Far, J e n s C h r i s t i a n J e n s e n, blev 1833, da han var 27 Aar gammel, Sognepræst for Kornerup og Svoegerslev i Københavns Amt. Derfra blev han 1839 kaldet til Sognepræst for Rorup og Glim, og endelig 1847 til Sognepræst for Ousted, Allerslev og Ledreborg. Alle disse Sogne hørte til Grevskabet Ledreborg, og Lensgreven havde Kaldsret til Præsteembederne. Præsterne begyndte derfor med det mindste Kald, Kornerup, avancerede derfra til Rorup og derfra til Ousted. Under heldige Omstændigheder kunde de komme endnu et Skridt frem, nemlig til Saaby og Kidserup, men saa langt naaede Far altsaa ikke; thi Pastor N ø r g a a r d, Fars Formand i Ousted,

der kom til Saaby efter min Farfars Broder Christian Jensens Død, sad endnu som Sognepræst i Saaby, da min Far 1879 tog sin Afsked.

Jeg er født i Kornerup Præstegaard 6. December 1838. Jeg har altsaa levet under sex Konger og tilbragt de første elleve Aar af mit Liv under kongeligt Enevælde. De sidste Aar af mit Liv hengaar under Kampen for »Proletariatets Diktatur«. Saa rask gaar Udviklingen.

Fra Kornerup Præstegaard har jeg selvfølgelig ingen Erindringer. Jeg var kun et Aar gammel, da vi flyttede derfra til Rorup. Dog skete der dér en Begivenhed, som let kunde have bevirket, at jeg aldrig var bleven født. Kornerup daværende Præstegaard var nemlig meget gammel og skrøbelig. Saa skete det, vistnok et Par Aar efter, at mine Forældre flyttede derind, at en Skorsten en tidlig Morgen styrtede ned, gennembrød Loftet og fyldte Mors Seng. Heldigvis var Far og Mor altid tidligt oppe; de stod og klædte sig paa og slap saaledes med Skrækken.

Men da vi saa flyttede fra Kornerup til Rorup, skete atter et Uheld, som kunde have faaet skæbnsvangre Følger. Far, som ellers var en dygtig og paalidelig Kusk, kørte selv Hestene for den Vogn, i hvilken Mor, min lidt ældre Søster og jeg var anbragt. Da vi kom til Rorup By, vilde Far henlede Mors Opmærksomhed paa et eller andet. I det samme blev Hestene sky for noget, sprang tilside, kom for nær Grøften, og vi væltede. Dog slap vi alle uskadte derfra.

Til den daværende ligeledes gamle Præstegaard er mine tidligste Barndomserindringer knyttede. — Præstegaarden laa umiddelbart op til Kirkegaarden. Stuerne laa ikke i samme Plan. Fra Dagligstuen førte et Par Trin ned til Spisestuen; derfra atter et Par Trin ned til Sovekammeret; atter et Par Trin ned til »Studerekammeret«, Gæsteværelser, Lærerindens Værelse. Disse Værelser laa i en anden Længe og havde egen Indgang. Fra Havestuen var Udgang til Haven. Fra en Høi i Haven havde man Udsigt til Ledreborg Skove og Slottet.

Byen Rorup var ikke stor, saavidt jeg husker, var der kun tre Gaarde i Byen. Gaden udmærkede sig ved sit frygtelige Føre, om Efteraaret og Vinteren var den næsten ufremkommelig navnlig langs Gadekæret. Jeg husker, at naar vi unge fra Ousted, mange Aar efter, skulde besøge Ungdommen i Rorup Præstegaard, var det næsten umuligt at fremstille sig med nogenlunde præsentabelt Fodtøj. — Ved Siden af Gaden, omtrent ud for Præstegaarden, laa en stor Sten. Her legede jeg tit sammen med Byens Dreng. En Dreng stillede sig op paa Tøpper af Stenen og sang: »Jeg er oppe paa Kongens Slot, Kongen er aldrig hjemme.« Saa styrtede vi andre til og søgte at rive ham ned. Det var vistnok ikke os selv, der havde opfundet Legen og Sangen; den var sikkert gaaet i Arv fra tidligere Slægter. Stenen ligger vel paa Rorup Gade endnu, men det er vel tvivlsomt, om Legen har holdt sig.

Omtrent udfor Gadekæret laa en Gaard, der eiedes af en Enke. Jeg husker ikke, hvad hun hed, hun benævnedes altid »Enken«. Her kom vi Børn tit og legede med hendes jævnaldrende Børn; navnlig var Boldspil i »Vænget« ved Gaarden meget yndet. Fra denne Gaard har jeg bevaret Erindringen om en ægte sjællandsk, gammel Bondestue: Langs den ene Væg to store Senge fulde af Dyner med hjemmevævet Omhæng med Mønstre i gammel Bondestil; det brede Egetræsbord med »Bordendsbænken« for den øverste Ende og »Langbænken« under Vinduerne, hvor Folkene sad efter Rang. Under denne Bænk var Reder for de Gæs der laa paa Æg; man kunde derfor risikere at blive nappet i Benene. I Hjørnet mellem de to Bænke et lille Skab malet i gammel Bondestil; under Loftet Hylder, hvor Mælkefadene stod, og langs den ene Væg en Række med Tintallerkener.

Navnlig under min Mors langvarige og farlige Sygdom efter min yngste Søsters Fødsel opholdt vi os i Fritiden næsten stadig hos »Enken«, og Tanken om Mors Sygdom forstyrrede ikke vor Leg. Det faldt os aldrig ind, at hun kunde dø, og hun kom da ogsaa over det. Jeg husker, at Bønderkonerne under Sygdommen jævnlig kom

i Præstegaarden med store Kager og andre Lækkerier. Mor kunde naturligvis ikke nyde godt af dem, men vi Børn paaskønnede i høi Grad denne Opmærksomhed. Under Sygdommen fik forøvrigt Far et Bevis paa, at Bønderne holdt af ham; thi da Lægen skulde hentes vistnok hveranden Dag, tilbød Bønderne skiftevis at hente og bringe ham. Doktor Schjøtz fra Roskilde, Far til den afdøde Hospitalslæge, var vor Huslæge. Han var et fuldstændigt Ideal af en gammeldags Huslæge, køn og fin, stilfærdig og rolig. Selve hans Indtræden i Stuen, langsom og værdig, med fornemt knirkende Støvler, virkede beroligende, og naar han var tilfreds med Patienten, kunde et lille Smil og et skælmsk Blik fra de kønne blaa Øjne berolige os alle.

I en Gaard omtrent overfor »Enken« boede en Mand, der, saavidt jeg husker, hed Hans Poulsen; dér kom vi ogsaa ret jævnligt; jeg synes, han staar for mig som en ældre køn Mand med et tykt graat Haar. Hans Have var ud til Veien kranset af en Hæk med Blommetrær, paa hvilke der var et Mylder af smaa, blaa Blommer. — I den tredie Gaard, til hvilken man gik op ad en Smøge fra Gaden til høire, mindes jeg aldrig at have været. Jeg husker, at der en Gang var Begravelse, og at man forargedes over, at der ved Gildet bagefter var bleven danset. Det sjællandske Udtryk »Begravelsesbal« synes altsaa ikke at være grebet helt ud af Luften. Og naturligvis kan der være Begravelser, hvor der er mere Anledning til Glæde end til Sorg.

I Rorup Præstegaard begyndte jeg at nyde Undervisning. Vi havde en Lærerinde, som hed Jomfru Sørensen. En ung Pige skulde den Gang være høit paa Straa for at kaldes Frøken. Hun var en Datter af Prokurator Sørensen, som boede paa Torvet i Roskilde. Han havde en 6—7 Døtre og forsynede Omegnens Præstegaarde med Lærerinder. Saa havde han en Søn, Frederik, der var Sømmand og undertiden besøgte os.

En Dag da jeg havde faaet ualmindelig gode Karakterer, skyndte jeg mig glad og stolt over Gaarden op til

Mor for at fortælle hende Resultatet af min Flid; Far var paa en Tur ud i Sognet. Da falder jeg, slaar Hovedet mod en Sten og bliver liggende besvimet. Da jeg vaagner, finder jeg mig selv liggende paa Sofaen i Dagligstuen, omringet af tre rædselslagne Damer, Mor, Lærerinden og Husjomfruen, flittigt badende min Tinding, hvor der var fremkommen en stor Hævelse. Mor sendte strax Vogn efter Doktor Schjøtz. Han kommer, virker som altid beroligende, og ordinerer Igler. Da han var kørt, bliver Tjenestedrengen hentet ind til Trøst og Oplivelse for Patientten. Vi sidder i Sofaen med alle Præstegaardens Billedbøger foran os. Iglerne kommer og fungerer tilfredsstillende. Da de er tykke af Blod, bliver de lagt i en dyb Tallerken, og der bliver strøet Salt paa dem, for at de skal give Blodet fra sig. Det interesserer os høilig at se dem vælte sig ikke i deres eget, men i mit Blod.

Vor Husjomfru hed Jomfru Jacobsen; hun var en Haandværkers Datter fra Roskilde; saavidt jeg husker, var Faderen død, men han havde vistnok været Sadelmager; under alle Omstændigheder havde hun en Broder, der var Sadelmager; han boede, saavidt jeg husker, paa Hjørnet af Ahlgade og Hirsegade. En Søster til hende var gift med en Uhrmager Holst i Ringstedgade. Der kom vi undertiden ind, naar vi var i Roskilde; alle de forskellige Uhre, der alle gik, husker jeg tydelig; han var svagelig og hostede meget. For Øjnene havde han altid en stor, grøn Skærm. Dette gav ham et lærd og filosofisk Udseende, som imponerede os. Indtrykket af noget usædvanligt forøgedes ved hans Samtale med os. Han talte med os om Ting og Begivenheder, som vi ikke havde Begreb om. Formodentlig mente han, at vi, som Præstebørn, sad inde med en Viden og Udvikling, der laa langt over vor Alder.

Da vi Børn havde vanskeligt ved at udtale det lange Navn Jacobsen, forkortede vi det til »Jas«. Og under dette Navn gik vor Husjomfru alle de mange Aar, hun var hos os. Hun var dygtig og omfattede os alle med stor Kærlighed. Men hun var noget hvas og kunde un-

dertiden volde min blide og fredelige Mor tunge Timer ved sit heftige Sind. Saa maatte Far undertiden træde til og bremse Jas. Hun led hyppigt af Tandpine, og saa længe den stod paa, var hun vanskelig at komme nær. Naar hun en Morgen kom ned med Hovedet indhyllt i Grødomslag, kom vi alle i en vis høitidelig Stemning.

Jas' Værelse havde Vindu ud til Kirkegaarden. En Morgen kom hun og fortalte, at der var slaaet en Rude ud i Kirken. Sagen blev undersøgt, og det viste sig, at en Tyv om Natten havde opbrudt Kirkeblokkene. Jeg gik op i Jas' Værelse for at se Skuepladsen for Forbrydelsen. Men da jeg saa den søndrede Kirkerude, styrtede jeg skrækslagen ned i Dagligstuen. Det var ikke Tyven, jeg var bange for; jeg var snarere bange paa Tyvens Vegne. Jeg syntes, han maatte næsten være død af Skræk ved at bryde ind i Kirken om Natten og stjæle de Fattiges Penge.

Som Bevis paa, hvor tarveligt Børn i hine Tider havde det i Sammenligning med Nutiden, skal jeg nævne, at vi aldrig fik Sukker i The og Kaffe undtagen om Søndagen; Franskbrød og Sigtebrød var der kun Tale om ved de store Høitider. Kager og Slikkerier, som nu ødelægger mange Børn i en tidlig Alder, fik vi kun ved Julen. Kun om Søndagen kom der en »Bassekone«; jeg tror, hun kaldtes »Kranse-Stine«; af hende fik vi Lov til at købe en Sukkerkringle til to Skilling. Det var en Begivenhed, naar hun kom; vi sad i Vinduet og ventede paa hende. Naar hun da kom op ad Gaarden med sin store Kurv, styrtede vi med vor Toskilling ud i Køkkenet. Og naar hun da forsigtigt fjernede det rene hvide Klæde, som skjulte Basserne, var det, som om vi skuede al Verdens Herligheder. —

Aar 1847 flyttede vi saa til O u s t e d en Fjerdingsvei fra Rorup. Og her havde vi sex Søskende, hvoraf jeg er den eneste, der endnu er ilive, i hele vor Ungdom og et godt Stykke ind i den ældre Alder vort lykkelige og uforglemmelige Hjem.

I Ousted Præstegaard.

Den Plads, hvor den gamle Ousted Præstegaard, som brændte St. Hansaften 1879, laa, er nu indtaget til Kirkegaard. Den bestod af fire sammenbyggede Længer med to Porte, Gadeporten, som førte ud til Gaden, og Tofteporten, som førte ud til en Allé af gamle Elme og Aske-træer, der nu omtrent er omhugget. Alléen gik gennem en Del af Præstegaardens Jorder og førte ud til den store Landevei, der fra København gaar til Roskilde og derfra videre til Ringsted, Sorø, Slagelse og Korsør. — Jeg bor nu i Pilealléen paa Frederiksberg umiddelbart op til Begyndelsen af denne Landevei ved Foden af Frederiksberg Bakke; og naar jeg staar i mit Vindu og ser ned paa Landeveien, da tænker jeg tit paa, at det er den samme Vei, der gaar forbi Ousted Præstegaard, og denne Tanke har noget hjemligt ved sig, selv i den store By, hvor jeg i Reglen følger mig som en fremmed Fugl.

I Præstegaarden var 10 Værelser, hvoraf de 6 laa i den nordre, de 4 i den vestre Længe. Haven var ret stor og hyggelig med nogle store Linde tæt op til Huset, mange gamle Frugttræer, den traditionelle »Nøddegang«, der førte op til en Høi overskygget af store Linde. Der sad vi tit, naar Solen gik ned bag Skovene ved Ledreborg, saa Husmandskonerne komme forbi med Mælkebøtten paa Hovedet og Bindehosen i Hænderne, hørte »Klokkerkonen« gaa op i Taarnet, hørte Knebelen falde og Aftenklokken ringe Fred over Land og By. Der var i Haven to Parke med mange Karudser; paa varme Sommerdage kom de op i Overfladen og stod i Stimer nær Bredden. Undertiden kunde Tjenestedrengen ved Hjælp af en Høkurv fange nogle, men de smagte slemt af Mudder. Op til Haven stødte en lille Plantning af Asketræer, og paa en aaben Plads herude havde Mor sin Blegeplads, hvor hun hvert Aar havde de lange Stykker hjemmевirket Lærred paa Bleg. — Udenfor Haven, lidt oppe paa Marken, var en Høi med vid Udsigt. Det interesserede os at tælle, hvormange Kirker vi kunde se derfra. Høit over dem alle løftede Roskilde Domkirke sine slanke Spir, og

længst ude mod Vest skimtede vi Herslev Kirke som en hvid Prik i Sommerdagens Dis.

Kort efter vor Ankomst til Ousted oplevede jeg tre historiske Begivenheder. Den ene var Indvielsen af det første Stykke dansk Jernbane fra København til Roskilde 1847. Vi var kørte derop for at se Høitideligheden. Jeg mindes endnu, da det blomstersmykkede Lokomotiv langsomt kørte ind paa Perronen. Kong Christian den Ottende og Dronning Caroline Amalie steg ud af Toget; det smukke, statelige Kongepar bevægede sig langsomt og værdigt gennem Tilskuernes Skare, venligt hilsende til alle Sider. Man sagde, at Kongen ikke havde været uden Ængstelse ved dette moderne Befordringsmiddel, og at Toget hele Veien havde maattet køre meget langsomt.

Det maa have været samme Aar, at vi overværede Stænderforsamlingens Aabning — vistnok for sidste Gang — i Roskilde Domkirke. Vi stod paa Domkirkepladsen og saa det højtidelige Tog ankomme fra Palæet og drage ind i Domkirken gennem »Kongeporten«. Den eneste af de Deputerede, jeg husker, var Biskop Mynsters ærværdige Skikkelse, der gik i forreste Række.

Men den alt overskyggende Begivenhed i min Barn-domstid, hvis Virkninger jeg kan spore den Dag i Dag var Krigen 1848—49—50. Skønt langt borte fra Krigsskuepladsen havde vi dog Begivenhederne paa nært Hold, idet næsten alle Tropperne, som drog over til Slesvig, lidt efter lidt passerede forbi Ousted Præstegaard. De tog nemlig med Toget til Roskilde, men derfra drog de, enten marscherende eller i lange Vogntog, videre ad Landevejen til Ringsted mod Korsør.

Vi vidste i Forveien, naar der kom Soldater forbi; og paa de Dage blev det ikke til meget med Skolegangen; thi skønt vi vidste, at de først kunde komme efter Middag, var Stemningen altfor febrilsk for boglige Sysler. Fra tidligt paa Formiddagen opholdt vi Børn os næsten uafbrudt ude paa Landeveien ved Enden af Alléen, forsynede med en lang Kikkert. Fra Roskilde til Ousted er Landeveien

lige som en Snor, og fra det høitliggende Punkt ved Alléen kunde vi se Veien næsten til Roskilde. Naar vi da i Kikkerten saa det første Glimt af dem, styrtede en af os hjem til Præstegaarden med Budskabet: »Nu kommer de!« Og saa ud til Landeveien igen for at kunne følge deres Fremmarsch, skønt det vilde vare mindst tre Timer, før de kom. Navnlig det første Aar, da Infanteriet havde røde Uniformer, var det spændende at se dem komme nærmere og nærmere. Snart var de nede i en Dal og forsvandt ganske for os; men saa dukkede de atter op paa en Bakke, bestandig nærmere. Det begyndte at glimte fra Bøsseløbene eller, var det Dragoner, fra de blanke Hjelme. — Efterhaanden samledes alle Præstegaardens Beboere ude ved Landeveien; Byens Beboere var samlede længere nede, hvor Byveien dreiede ind fra Landeveien. — Vi havde en Husmand, Jens Nielsen; han havde staaet ved 2. Jægerkorps, var derfor særlig interesseret og repræsenterede den militære Sagkyndighed. I de senere Krigsaar, da 2. Jægerkorps særlig havde udmærket sig, var hans Begeistring, naar der kom Jægere forbi, ubeskrivelig rørende. Han følte deres Ære som sin egen.

Endelig kom den høitidelige Stund, da de dukkede op paa Bakken ved Rorup, passerede Broen over Løjre Aa og begyndte at drage op ad Ousted Bakke. Det var saa spændende, at vi alle blev tause. Men naar saa de første drog forbi, brød Begeistringen løs. Vi raabte Hurra, og Soldaterne raabte Hurra; der svingedes med Huer, Lommetørklæder, Chakot'er. Der var hverken blandt Soldaterne eller blandt os mindste Tvivl om, at de drog ud til Seir. Hvorfra vi havde denne Tro, er ikke godt at sige; den var rent instinktmæssig. Men denne Seirsvished var en væsentlig Bestanddel af »Aanden fra 48«.

Undertiden havde Landboerne fra Roskilde Omegn tilbudt at køre Tropperne fra Roskilde til Ringsted, og disse Tog med flere Hundrede Vogne fulde af jublende Soldater var særlig imponerende. Jeg husker, at der fra mange

Vogne blev kastet Billeder ned til os, forestillende Hertugen af Augustenborg og Prinsen af Noer med Strikker om Halsen. Ogsaa fik vi mange af de saakaldte »Skillingsblade« med de sidste Nyheder fra Krigsskuepladsen.

En Dag kom Olaf Rye, som den Gang endnu var Oberst, forbi med sin Bataillon. Da de var komne forbi Præstegaarden, gik Far ud til den nærliggende Ousted Kro, hvor de skulde holde Hvil, og jeg fik Lov til at gaa med. Far kom i Snak med Olaf Rye, som var vred, fordi Soldaterne drak for meget Brændevin i Kroen. Pludselig faar han Lyst til at faa mig op paa Hesten. Jeg var ikke særlig begejstret for denne Ophøielse, men Far løfter mig op. Saa giver Olaf Rye sig til at spore Hesten, og vi farer i Galop ned ad Landeveien. »Vil Du saa med i Krig, Dreng«, siger han til mig, »saa skal Du faa god Løn.« Saa slog han paa en Lædertaske, der hang ved Sadlen. saa Pengene raslede. — Jeg blev mer og mer uhyggelig ved Situationen og følte mig først beroliget, da jeg atter stod paa Landeveien ved Siden af Far.

En Dag kom et svensk Rytterregiment forbi. Det maa have været under Vaabenstilstanden, da en svensk Tropppestyrke skulde besætte Fyn. Regimentet var ikke særligt imponerende; Hestene var ret smaa og saa noget forpjuskede ud. I en eller anden Egenskab fulgte en dansk Dragon med. Paa sin store, jyske Hest og med sin blanke Hjælm ragede han op blandt Svenskerne. »Ja«, sagde vor Husmand, »vore har naturligvis taget den føreste Karl og den sværeste Hest, for at han skulde kylde mer blandt Svenskerne.« — Vi var naturligvis glade for Svenskerne, — men de var dog ingen Ting mod vore egne Dragoner.

En anden Gang kom en Del tyske Fanger forbi paa Vei fra Ringsted til Roskilde, eskorteret af danske Soldater. Der var tyske Friskaremænd iblandt dem i brogede Uniformer; mange af dem saa vilde og glubske ud. Vi betragtede dem med en Blanding af Rædsel og Triumf.

Men mest Sensation vakte det i Præstegaarden en Dag, da Garden kom forbi paa Vei til Krigsskuepladsen;

thi i Garden var vi personlig interesserede. Dér var nemlig »Store Hans« med.

»Store Hans« var vor Avlskarl. Han var en Husmands-søn fra Kornerup og havde tjent os siden sin Konfirmation som Dreng, Andenkarl og nu Avlskarl. Da Krigen udbrød, gik vi i Spænding, om han vilde blive indkaldt, thi han var ikke helt ung mere. Saa kom Ordren, at han skulde møde, og han drog til København for at blive trænet lidt, før han skulde i Krig. Før sin Afrejse til Fronten fik han et Par Dages Orlov. Han kom til Ousted for at tage Af-sked med os og med sin Kæreste, Smedens Datter i Ousted. Jeg ser endnu den stoute Karl, da han i sin kønne Uniform traadte ind i Stuen. Vi var stolte af ham, men dog alle stærkt bevægede.

Det var i en alvorlig Stemning, vi gik ud paa Landeveien den Dag, Garden skulde komme. Den holdt Hvil nede ved Broen paa en Eng, der hørte med til Præstegaardens Mark. Far og jeg gik derved, og vi traf snart Hans. Da de brød op, fulgte vi med ham op ad Ousted Bakke. Jeg husker endnu den Plet, hvor vi gik, da Far tog noget op af sin Vestelomme, rakte det til Hans og sagde: »Vil Du ha' en Skraa, Hans?« Hans tog det, saa paa det og svarede: »Tak, Husbond, den Slags Skraa kan man jo nok faa Brug for.« Jeg saa, det var nogle store Sølvpenge, de saakaldte »Specier«.

Hans var med i Slaget ved Isted, men kom sund og rask tilbage til Præstegaarden igen. Han og Far vexlede jævnlige Breve. Jeg husker, at han i et af dem skrev, at det godt kunde have truffen sig saadan, at han var bleven Dannebrogsmænd, thi efter Istedslaget blev der givet et Par Kors til Kompagniet, som de skulde trække Lod om. — Vi fandt det skammeligt, at Loddet ikke faldt paa Hans.

Ogsaa en anden af Præstegaardens Beboere var med i Krigen; det var en Artillerihest — »Stykhesten« blev den kaldet —, som af Hæren var opstaldet i Præstegaarden mod en vis Betaling. Ogsaa den kom i uskadt Stand hjem fra Felttogene, og det var rørende at se Gensynet mellem

den og den Hest, den pleiede at gaa sammen med. De formelig omfavnede hinanden.

I Anledning af Krigen havde Far faaet reist en Flagstang i Haven lige ud for Alléen, saa Flaget kunde ses fra Landeveien. Det var den eneste Flagstang i Byen og vistnok i en vid Omegn. Thi lige saa almindeligt som det nu er at heise Flag, lige saa sjældent var det den Gang. Man hørte heller aldrig Bønderne synge Fædrelands-sange; de lærte dem ikke som Børn i Skolerne. Det er den grundtvigske Bevægelse, der baade har faaet Flagstængerne reist og Sangen til at tone. — Men disse Bønder, som hverken flagede eller sang, de seirede ved Fredericia og Isted. Og da Krigsminister Tscherning manglede Heste til Hæren, saa gav de frivilligt flere, end han havde Brug for. Det var den naturlige, ubevidste Kærlighed til Fædrelandet, der gav sig Udslag ikke i Ord, men i Daad.

Det første, og i Grunden det eneste, Sorgens Budskab, vi fik fra Krigen, var Efterretningen om, at Lineskibet »Christian den Ottende« var sprungen i Luften og Fregatten »Gefion« taget af Tyskerne under Kampen ved Eckernförde. Det var i Paaskeferien, at Rygtet kom til os. Vi havde Besøg af Lærerindens Broder, Sømanden Frederik Sørensen. Jeg husker endnu den Plads i Dagligstuen, hvor han sad, da en kom og fortalte Rygtet. Han beroligede os og forsikrede, at det var umuligt.

Lige saa tydeligt husker jeg den Dag, Fredericia-Slaget stod. Vi var altid tidligt oppe i Præstegaarden. Den Morgen, 6. Juli 1849, var jeg gaaet ud i Haven. Det var ganske stille Veir og meget varmt. Jeg stod nede ved den forreste Park og saa efter Karudserne. Da hørte jeg en fjern Kanontorden. Afstanden mellem Ousted og Fredericia er saa stor — vel over 20 Mile —, at det synes utroligt, at Lyden fra Kanonerne kunde naa saa langt. Men at jeg hørte Kanontordenen, er sikkert nok, thi jeg gik ind til Far og sagde: »Der staar vist et Slag, Far, for de skyder.« Men da Far kom med ud, hørte vi intet. — —

Som Følge af Ousteds Beliggenhed paa Soldaternes

Alfarvei havde vi jævnlig Indkvartering. Det var i Reglen Officerer, der kom til at bo i Præstegaarden. Den, jeg husker bedst, var en Major Stockfleth. Han laa med sin Bataillon i Rendsborg, da Oprøret udbrød. Bataillon, som mest bestod af Holstenere, sluttede sig til Oprøret, men han flygtede og undkom med stor Fare til København, hvor en ny Bataillon blev dannet med ham som Chef. Men Bataillonsfanen var gaaet tabt, og en ny var bleven anskaffet. Alt dette fortalte han os. Og da den nye Fane nu stod oppe i Gæstekammeret, hvor han boede, gik han op og hentede den og tog den ud af Foderaleet. Vi stod andægtige og betragtede den smukke Fane. »Den er lige kommen fra Lyon«, sagde han, »og den har kostet 200 Rigsdaler.«

Da Major Stockfleth var Bataillons-Chef, og da Fanen opbevaredes i Præstegaarden, havde vi to Skildvagter udenfor Døren. Dette imponerede høilig os Børn, især da vi erfarede, at de skulde staa der hele Natten. Vi havde vanskeligt ved at falde i Søvn; hvert Øjeblik maatte vi op for at se, om de stod der endnu.

En anden Gang havde vi to Studenter i Indkvartering, der var gaaet frivilligt med. Det var en Søndag, og vi var budne til Barsel i en Gaard lidt udenfor Byen. Naturligvis tog Far de to Studenter med. Da vi havde spist til Middag, stod jeg med nogle andre Drengene udenfor Porten. Da de to Studenter kommer derud, spørger en af Drengene: »Ka' I itte synge Kresvisen?« Studenterne forstod ikke Sjællandsk, og det varede noget, før det gik op for dem, hvad han mente. Endelig gik det op for dem, og saa sang de »Den tapre Landsoldat«. Det var første Gang, jeg hørte den. —

Der er vel nu kun meget faa tilbage af dem, der har en levende Erindring om den første slesvigske Krig. Men for os staaer den Tid som vort Livs mest straalende Minde. Vel var vi Børn, men vi havde en ubevidst Følelse af, at vi levede i en stor Tid. Vi vaagnede selv, og skønt vi ikke forstod det, følte vi, at vi levede midt i et vaagnende Folk. Og Glansen fra disse tre Aar blev ved at lyse i de

næste 10—12 Aar. Det var som en »Valdemarstid« for Danmark. Og selv om det hele kun var en Drøm, saa vil vi, som var med i Drømmen, dog ikke undvære den.

Efter Krigen kom alt i Præstegaarden igen i sin gamle Gænge. Der gaves ikke roligere og fredeligere Liv end det i de gamle Præstegaarde, hvor der endnu ikke var voxne Børn. Thi først naar Børnene blev voxne, udfoldede det gamle Præstegaardsliv sig i hele sin Fylde og blev, for dem, der har oplevet det, noget enestaaende lyst og lykkeligt.

Far tilbragte en stor Del af sin Tid i »Studerekamret«. Han blev snart Formand i Sogneraadet, senere blev han af Bønderne valgt til Amdraadsmedlem, og han blev tillige Medlem af Skoledirektionen. Alt dette gav ham meget at bestille, og da han var en saare samvittighedsfuld Mand, var alt, hvad han havde med at gøre, altid i mønsterværdig Orden. Han var tillige en kyndig Landmand. Det var vistnok som Præst i Rorup, at han skrev sin Bog: »Anvisning til et vel indrettet Landbrug for Bondestanden«. Bogen blev prisbelønnet af »Sorø Amds landøkonomiske Selskab« og kom vist i to Udgaver.

Vi nymodens Præster er jo tilbøielige til at se med lidt Ringeagt paa de gamle Præster, som var halvt eller helt rationalistiske, under alle Omstændigheder ikke tilhørte nogen »Retning«. Jo ældre jeg er bleven, desto mere er jeg kommen til det Resultat, at disse gamle Præster udrettede mere end vi. De lærte Bønderne at dyrke deres Jord og at administrere et Sogn. Det var under alle Omstændigheder det, som Bønderne den Gang skulde lære først.

Min Mor var en Forpagterdatter fra Aastrup og var altsaa fra Barn vant til at have med Landhusholdning at gøre. Hun skummede sin Mælk og tilberedte sit Smør, var hele Formiddagen beskæftiget i Køkkenet, og sad i min Barndom jævnligt hver Eftermiddag ved sin Spinderok eller sin Garnvinde. Og hun var en god Kone; man kunde hver Formiddag se fattige Koner komme op ad

Gaarden med en tom Krukke og vende tilbage med Krukken fyldt med Mælk. Men Mælken havde jo ganske vist heller ikke den Værdi, som den har nu.

Hver Eftermiddag gik Far og Mor, fulgt af Hunden »Ketty«, en Tur ud ad Alléen, ned ad Landeveien eller om Sommeren ud i Marken. I Høstens Tid havde Far en Kurv paa Armen med »Midtensmad« til Folkene. »Gam-melt Øl« var den Gang almindeligt i Høsten.

Forholdet mellem Husbondfolkene og Tjenestefolkene var nærmest patriarkalsk. De begyndte at tjene os, naar de var konfirmerede, og blev hos os, til de blev gifte. Der er feiret flere Tjenestepige-Bryllupper i den gamle Præstegaard. Paa den ene Side var der et dybt Svælg den Gang mellem Herskab og Tyende; det faldt aldrig Tyendet ind, at de socialt stod paa lige Fod med Herskabet. Men paa den anden Side var der et ganske andet hjerteligt Forhold mellem dem end i Nutiden; de tog Del i hinandens Ve og Vel og delte hinandens Glæder og Sorger. Den moderne udvortes »Lighed« har bidraget mere til at adskille Herskab og Tyende end til at føre dem nærmere sammen. —

Folkene kaldte altid Mor »Madammen« i min Barn-dom. Hvordan det gik til paa de forskellige Steder, at Præstekonerne avancerede til »Frue«, er mig ikke klart. Men paa vor Egn gik det vistnok saadan til: Godsforvalter Christensen paa Ledreborg blev udnævnt til Kammeraad og kom som Følge deraf i Rangen. Som Følge heraf blev hans Hustru Frue. Men da Fru Christensa i den almindelige Bevidsthed rangerede med Præstekonerne, kom dette Avancement ogsaa dem tilgode. Jeg tror nok, at Mor var den, der længst bevarede Madammetitlen; thi Far blev haardnakket ved at kalde hende »Madammen«, naar han omtalte hende til Folkene.

Vi Børn havde vor Skole og vore Lektier at passe; de sidste Par Aar før jeg kom i Roskilde Skole, havde vi Huslærer, en teologisk Kandidat Sommer. Af hans Undervisning har jeg ikke noget særligt Indtryk. Vi blev paa ingen Maade strengt opdragne, snarere maaske for mildt.

Jeg mindes kun én Gang, at Fader har givet mig en Ørefiggen, — jeg husker ikke i hvad Anledning. Men den har sikkert været vel fortjent. Men Børn var af Naturen artigere den Gang end nu; det faldt os f. Eks. aldrig ind at blande os i de Voxnes Samtale, allermindst naar der en sjælden Gang var fremmede tilstede. Vi var sky og undselige overfor dem, vi ikke kendte. Jeg mindes mere end én Gang, at naar der en Eftermiddag kørte en Vogn ind i Gaarden, flygtede jeg ud i Marken og skjulte mig paa en med Tjørne bevokset Høj i i Markens yderste Ende. Navnlig naar der en sjælden Gang kom et Par fremmede Dreng, var jeg næsten ikke til at formaa til at gaa ind i Stuen. Bønderdrengene kunde jeg godt lege med paa Gaarden, men »fine« Dreng — dem generte jeg mig for. Heldigvis var det mest Smaapiger, der kom i Besøg, og dem kunde jeg godt med. Til min Fødselsdag blev kun indbudt Smaapiger.

Hver Morgen i Efterhøsten, naar Æblerne begyndte at modnes, styrtede vi Børn ud af Havestuedøren for at opsamle de nedfaldne. At plukke Frugt af Træerne var os forbudt. Jeg mindes dog en Gang, jeg overtraadte Forbudet; jeg havde faaet fat i en lang Stang og stod nu og slog efter et Nonnetitæble. Da kom Far ganske uventet frem fra en Gang, som jeg ikke havde Oversigt over. »Er det min Søn, som gør, hvad han ikke maa?« sagde han og saa paa mig. Saa gik han. Men disse Ord gjorde langt stærkere Indtryk paa mig, end om han havde pryglet mig eller skældt mig ud.

Vilde vi opnaa et eller andet hos Far, holdt vi ikke saa meget af at gaa til ham selv om det, men vi sendte Mor som Ambassadør op i »Studerekamret«. Det kneb undertiden at faa hende afsted, men hun gik altid, naar det ikke var altfor urimeligt. Saa sad vi i Spænding og ventede paa Resultatet. Trak det længe ud, vidste vi, at der stod en haard Kamp. Men Mor kom altid tilbage som Seirherre.

Om Aftenen var vi samlede i Dagligstuen. Saa kom

Far ned, og naar han havde røget sin Aftenpibe, læste han højt. Vi havde, saavidt jeg husker, to Tællelys; Stearinlys blev kun brugt ved høitidelige Leiligheder; Lysene maatte tit pudses med Lysesaxen, og dertil hørte en vis Øvelse. Folkene i Borgestuen »snød« Lyset med Fingrene. — I min senere Barndom kom dog, saavidt jeg husker, de saakaldte »Moderatørlamper« i Brug, hvortil man brugte Olie. Men deres Maskineri var ret indviklet, de skulde »trækkes op«, og dette voldte ikke saa sjældent Forstyrrelse. — Man havde i hin Tid ikke saa stort Udvalg af Bøger som nu, da omtrent Halvdelen af Nationen er Forfattere. Og da Far gerne vilde læse noget, som ogsaa vi Børn kunde have Gavn og Glæde af, var Udvalget ikke stort. Fremfor alt havde vi Ingemanns Romaner; hvad de har været for danske Børn, er ikke til at næne. Vi levede med alle Personerne. Ellers var vi mest henviste til Oversættelser: Walter Scott, Bulwer og især Dickens. Jeg husker ikke, om Fru Gyllembourgs Noveller var begyndt at udkomme eller Carl Bernhards, men jeg tror ikke, vi læste dem. Navnlig de første betragtedes den Gang som ret »vovede«.

Før Høitlæsningen begyndte — det var jo kun om Vinteren —, havde Mør skrællet et Fad med Æbler. Vi havde i Reglen en hel Afdeling af Loftet fyldt med Æbler, som udsendte en herlig Duft, naar vi en sjælden Gang kom derind. — Enhver var beskæftiget med et eller andet Arbeide, — jeg lærte at strikke og holdt mig paa den Maade selv med Seler.

Naar Far af en eller anden Grund ikke læste høit, tilbragte vi Børn undertiden en Del af Aftenen hos Folkene i Borgestuen. Karlene bestilte i Reglen ikke noget; de fik »Roskilde Avis« ud, som blev studeret grundigt; desuden forsynede Far dem med passende Bøger. Jeg husker, at f. Ex. »Holger Danskes Krønike« bar Vidne om hyppig Brug. — Pigerne spandt Uld eller kartede; og saa havde de et ret omfattende Repertoire af Viser, som de var meget villige til at synge. De var næsten altid tragiske. Jeg husker Brudstykker af et Par:

Nu vil jeg fortælle min Skæbne saa tung,
 Min Sorrig begyndte den Gang jeg var ung;
 Min Moder hun døde, et Aar jeg da var,
 Stor Sorrig i Hertet for hende jeg bar.

Min Fader var falden til Svidder og Drik,
 Saa alting i Huset til Brændevin gik.
 Jeg da maatte lide stor Hunger og Nød,
 Forgæves jeg ofte bad hannem om Brød.

Her er et Brudstykke af en Vise om en Pige, der svigtes af sin Ven:

Fuglene de purre sig og alting fryder sig,
 Kun jeg alene beklage maa mig.
 Tænk paa Singsilia (Cæcilie), tænk paa Singsilia!
 Tænk paa, hun gav Dig sit Hjerte og Ja!

Her i Borgestuen nød jeg min første Pibe Tobak, saavidt jeg husker af Røgterens Pibe. Jeg kan vel have været en 9—10 Aar. Det var ikke nogen ublandet Nydelse. Da jeg kom ind i Dagligstuen, var jeg ligbleg. — »Du har jo røget Tobak, Dreng«, sagde min Mor, da jeg kom i Nærheden af hende. Jeg husker ikke, om jeg skulde til at benægte det; men under alle Omstændigheder blev mit Dementi kvalt af en voldsom Opkastning. Dette hindrede dog ikke, at jeg af og til røg i Smug. Først i en fremrykket Alder af 15—16 Aar fik jeg officiel Tilladelse til at ryge — dog ikke i de daglige Stuer.

En vigtig Begivenhed for os Børn var det, da vi skulde lære at danse. En Del af Omegnens Familier udenfor Bondestanden slog sig sammen og engagerede en Danselærer fra Roskilde, Hr. B a s s ø e. Øvelserne fandt Sted i Ousted Præstegaard en Gang om Ugen. Vi var kun to Dreng, Lærer R ø r b æ k s Søn fra Glim og jeg. Derimod var der rigeligt med Smaapiger, vist en 15—16 Stykker. Vi begyndte med alle »Positionerne«, der var, saavidt jeg husker, sex. Da vi kom saa vidt, at vi kunde begynde at danse rundt, medbragte Hr. Bassøe en Violin, hvorpaa han spillede, samtidig med at han viste os

Trinene. Under en saadan Øvelse sprang en Knap af hans Benklæder og trillede ned paa Gulvet. Smaapigerne rødmede. Men med uhyre Aandsnærværelse og Behændighed gav Hr. Bassøe et Spjæt, som slyngede Knappen hen i en Krog, og fortsatte Undervisningen.

Naar jeg taler om min Barndom, maa jeg ikke glemme gamle Malene. Hun var en Husmandskone fra Kornerup, Mor til »Store Hans« og vor Kokkepige Ellen. Hun havde sin Gang i tre Præstegaarde, Kornerup, Rorup og Ousted, og blev altid hentet i Sygdomstilfælde, eller naar der ellers var noget i Veien. Naar Mor var syg, opholdt hun sig stadig i Præstegaarden, og hele hendes Væsen virkede beroligende. Hun var en fuldkommen Type paa en gammel sjællandsk Kone af Almuen. Hun var os ubetinget hengiven, altid rolig og ligevægtig uden Spor af forløren Ydmyghed og Sledsken. Hendes Stemme var rolig og sindig; jeg kan høre den endnu, som den lød, naar vi Børn samledes om hende og lyttede til hendes Fortællinger. Thi hun var en Mester til at fortælle Eventyr og synge Folkeviser. I Timer kunde vi sidde og lytte, fuldkommen stille, kun med en enkelt Afbrydelse: »Hvad saa, Malene«, naar hun gjorde en lille Pause. — Da vi Børn fra de tre Præstegaarde var bleve voxne, satte vi en Mindesten paa hendes Grav paa Kornerup Kirkegaard. — Jeg gad vidst, om den staar der endnu?

Udflugter gjorde vi meget sjældent. En Gang imellem skulde Mor til Roskilde for at gøre Indkøb af Manufakturvarer og sligt. Vi større Børn fik da Lov at følge med. Ved Indkørslen til Byen maatte vi holde ved »Toldboden«. Der kom da en uniformeret Tolder ud, forsynet med et langt Jernspyd, som han stak ind paa forskellige Steder i Bunden af Vognen for at forvise sig om, at vi ikke havde toldpligtige Varer med, som vi vilde smugle ind. Vi tog da ind paa »Postgaarden«, som laa omtrent midtvejs i Skomagergade. Her var en gammel original Gæstgiver, Petersen. Der stod altid et Bord dækket med alt til »koldt Bord« henhørende. »Værsgo og spis«, sagde Pe-

tersen altid, »det koster lige meget.« Prisen var, saavidt jeg husker, én Mark (33 Øre) pro persona. Saa gik vi med Mor i Butiker, særlig til Manufakturhandler K o r n e r u p, og beundrede høilig Byens Storhed og Butikernes Pragt.

Men vor hyppigste Udflugt var til Soderup Præstegaard, hvor Farfar, H e n n i n g J e n s e n, var Præst. Far havde et Par smukke, sorte Køreheste, og var altid selv Kusk. Man gør sig ingen Forestilling om Biveienes Tilstand om Efteraaret og Vinteren; der var dybe Huller, undertiden fyldte med store Sten. Mor sad altid med Livet i Hænderne, men vi slap dog altid levende fra det. I Soderup Præstegaard var alt endnu mere gammeldags end i Ousted; men da jeg har beskrevet den i »Holbæk Amts Aarbog« for — saa vidt jeg husker — 1916, skal jeg ikke komme ind paa det her. Farfar imponerede os meget ved sin Alder og Værdighed. Han var Konsistorialraad og R. af Dbr., og skønt vi ikke havde Anelse om, hvad dette betød, bidrog det dog til at forøge Respekten. Der var en gammel Lærer P e t e r s e n, som var en fuldkommen Kopi af Farfar; og da han var Dannebrogsmænd, havde vi en dunkel Følelse af, at disse Kors var et Prærogativ for Geistligheden i Soderup. Far har fortalt mig, at da Biskop M y n s t e r en Gang holdt Visitats i Soderup, hvor jeg ogsaa var til Stede som lille Dreng, udbragte Biskoppen en Skaal for Farfar og Far og medtog ogsaa mig, idet han udtalte Haabet om, at jeg en Gang som Præst maatte træde i mine Fædres Spor. Dette Haab er sikkert, efter Biskop Mynsters Opfattelse, paa en sørgelig Maade slaaet fejl.

Ellers kom vi meget sjældent ud. Især Far var et Hjemmemenneske, og det var ikke uden Vanskelighed, at Mor en Gang imellem fik ham med til en skyldig Visit i en Nabopræstegaard eller hos en anden Familie. Selskaber holdt man den Gang aldrig.

Det kunde ske, at naar vi en Vinteraften sad hyggeligt ved Høitlæsningen, saa kunde en pludselig afbryde

Læsningen med Udraabet: »Det banker!« — Vi sad saa et Øjeblik i spændt Forventning. Jo virkelig, — Bankningen gentog sig. Porten ud til Gaden var nemlig forsynet med en Hammer, som kunde benyttes af dem, der vilde ind, efter at Portene var lukkede. — Der gik da Ilbud ud i Borgestuen, og strax efter hørte vi en Karl gaa ned for at se, hvem det var. Hvis vi saa strax efter hørte en Vogn rulle ind i Gaarden, steg Spændingen til Hødepunktet. Der kom altsaa »Fremmede«. Endnu før de kom af Vognen, havde Mor givet sine Ordre til Husjomfruen med Hensyn til Aftensbordet. — Madammerne medbragte altid store Æsker, i hvilke de den Gang brugelige store »Kapper« var anbragte; de kunde nemlig med deres mange Blonder og Baand ikke have paa under Reisetøiet. De maatte derfor op i et Gæsteværelse, medens Far og den fremmede Præst gik op i Studerekammeret til en Pibe Tobak. Børn var der aldrig med ved disse Besøg, ligesom vi heller aldrig var med, naar Far og Mor gjorde Visit. — Aftensbordet var dækket med alt, hvad Huset formaaede, og det var i en af de gamle Præstegaarde ikke saa lidt. — Dog har jeg adskillige Gange hørt Mor udtale en Beklagelse over, »at der ikke var noget ferskt«. — Det hørte med til almindelig Høflighed den Gang, at man skulde »nøde« Gæsterne til at spise: »De maa endelig smage det« — »De maa drikke en Kop The til« osv.

Jeg husker en Aften da Bankningen paa Porten i høj Grad overraskede os. Det var den første Vinter, jeg var i Roskilde Skole, og det var den sidste Dag i Juleferien. En Skolekammerat — den senere Arkivar Kringelbach — og jeg skulde have været kørt til Roskilde om Eftermiddagen, men da det var en saa forrygende Sne-storm, at Veien var ufremkommelig, maatte vi vente til næste Dag. Under saadanne Forhold var en Bankning paa Porten sensationel. — Det viste sig at være den bekendte grundtvigske Præst Ferdinand Fenger. Han kom fra Lyngby ved Sorø, og var paa Vei til sit nye Embede Høietostrup. Postslæden var kørt fast ved Ousted Kro, og da Pastor Fenger nødig vilde overnatte i Kroen, vadede

lem: os gav en lille Silkepudel, hun havde, Anledning til. Hunden var meget forkælet, og da vi, som raske Drengene, foragtede baade forkælede Drengene og Hunden, drillede vi den jævnlige, naar hun ikke var tilstede. Som Følge deraf hadede Hunden os og krøb langt ind under Sofaen, naar vi kom ind i Spisestuen. Vi søgte da, ved Hjælp af Stokke, at faa den ud paa Gulvet, men kom hun ind og opdagede det, vankede der Skænd. —

Skoletiden var fra 8—12 og fra 2—4, og naar jeg nu tænker tilbage paa de fem Aar, da jeg med Bøgerne under Armen vandrede ned ad Ahlgade, over Torvet gennem Fondens Bro og over Domkirkepladsen til Latinskolen, saa var det i det hele en lys og lykkelig Tid. Der hvilede ikke noget Tryk over os Disciple fra Skolens Side. Roskilde Skole var ikke bekendt for sin Disciplin. Man fortalte — jeg ved ikke, om det er sandt —, at da den bekendte, grundtvigske Præst, Vilh. Birkedal, skulde have en Søn i en Latinskole, saa valgte han Roskilde, da han havde hørt, at den var særlig bekendt for sin Mangel paa Disciplin. Æren for, at vi havde det saa frit som maaske ingen andre Latinskole-Drengene i Danmark paa den Tid, havde vistnok Rektor Elberling. Han var en høist original Mand, en Slags Naturkraft. Naar han var i daarligt Humør, kunde han minde om en Vulkan i Udbrud; saa rasede han med Skældsord og Eder, som var alt andet end klassiske. Men saa kunde han til Gengæld, naar han var i godt Humør, have et saa indtagende Smil paa sit store runde Ansigt, at man nødvendigt maatte holde af ham. Men det mærkelige var, at de Udtryk, han brugte i Tiltalen til os, Skældsordene og Ederne var de samme, enten han var i godt eller daarligt Humør. Det var kun Betoningen, der var saa paafaldende forskellig. Han kunde f. Eks. sige til en: »Han er Fan brække mig en Svinekamel!« Men naar han var vred, kunde det mærkes som et Slag; var han derimod mild, kunde de samme Ord føles som et Kærtegn. De, han skældte mest ud, var langt fra dem, han satte mindst Pris paa; tværtimod, det var tit dem, han kunde bedst lide;

rius Freiesleben var i Reglen Dux; ham tabte jeg dog af Syne, kort efter at vi var bleven Studenter; saa vidt jeg ved, døde han i en ung Alder; Gregers Fahnøe blev Læge i København. Han kom for en Del Aar siden ulykkelig af Dage ved at styrte ned i en Elevatorskakt; Niels Nielsen, en Bondesøn fra Tudse Næs, endte som Herredsfoged i Frederikssund og døde straks efter, at han havde taget sin Afsked; Fritz Elberling, Søn af Herredsfoged Elberling i Ramsø-Tune Herreder, reiste, nogle Aar efter at han var bleven Student, til Amerika, hvor han kom ulykkelig af Dage; Vilhelm Elberling, Søn af Skolens Rektor, døde for en Del Aar siden som Redaktør af Horsens Avis.. Og endelig Georg Kringelbach, Søn af en Restauratør i Roskilde. Han døde for nogle Aar siden som Arkivar. —

Jeg boede hos Jomfru Poulsen, en ældre Præstedatter, som levede af at have Skoledisciple i Huset. Først boede vi i Hirsegade, men da Antallet af Kostgængere forøgedes, leiede hun et toetages Hus i Ahlgade, lige overfor Jomfruklostret, der, saavidt jeg husker, tilhørte en Bager Gutmann, der havde Butik i Kælderen. Senere flyttede hun ned i St. Olsgade, men det var først efterat jeg var bleven Student. — Jomfru Poulsen var en ret eiendommelig Dame, der godt forstod at sætte sig i Respekt hos os Skoledrenge. Hun var meget omhyggelig for os, og vi fik god og rigelig Mad; det var svingende Fade fulde af Smørrebrød, vi kunde sætte tillivs til »Mellemmad«. Hun var meget ængstelig for os, naar vi enten om Sommeren var ude at ro paa Fjorden eller om Vinteren løb paa Skøiter samme Sted. Ved denne Skøiteløben skete der da ogsaa af og til en Ulykke. Jeg husker bl. a. en Vinter, at en Discipel Lützhøft, en Købmandssøn fra Byen, druknede i en Vaage. Om Sommeren roede vi enten ud til den lille Ø, Eloren, eller over til Veddelev Mark, hvor vi bl. a. en Sommer hjemsøgte en Mark med Grønærter, der gik lige ned til Vandet. — Vi holdt ogsaa meget af Jfr. Poulsen og besøgte hende jævnligt, ogsaa efter at vi var blevne Studenter. Den eneste Mislyd mel-

gaa godt.« — Vi Børn havde jo ingen Klarhed over, hvad en Grundlov var for noget, men vi forstod dog paa Fars Ord, at det maatte være noget meget vigtigt. Da Tordenen fjernede sig, fik jeg Lov til at gaa med Far ned paa Høien ved Veien, der fører til Allerslev. Det var saa trygt nu at staa og se paa de fjerne Lyn ude over Skovene mod Vest.

Mit næste politiske Indtryk fik jeg nogle Aar senere, vistnok i en Sommerferie. — En Dag saa vi en lille købstadklædt Mand med en ualmindelig mørk Hud komme op ad Gaarden i Spidsen for en 5—6 Bønder. De gik op til Far i Studerekamret. Lidt efter kom Far ned og bad, om der maatte blive dækket Bord til de fremmede Mænd. Det var Overretsprokurator Balthasar Christensen, der var mødt med sine Stillere. Han agtede nemlig at stille sig til Folketingsvalget i Kredsen; Valget holdtes den Gang i Blæsenborg Kro i Allerslev Sogn, og da Far var Formand i Sogneraadet og som Følge deraf Formand i Valgbestyrelsen, skulde Kandidaten melde sig hos ham. Ved Bordet fik de bl. a. gammelt Øl, som i høj Grad vandt Balthasar Christensens Bifald. Da Far spøgende udtalte sin Forundring over, at Overretsprokuratøren var kommen saa mandstærk, svarede denne, ligeledes spøgende, at han vidste jo ikke, hvad Modtagelse han vilde faa, og derfor havde han sikret sig. Balthasar Christensen var jo en af Førerne for »Bondevennerne«, og da Præsterne i Reglen tilhørte det nationalliberale Parti, gik han ud fra, at Far var hans politiske Modstander.

Skoleliv og Studenterliv.

Efter Sommerferien 1852 kom jeg ind i Roskilde Katedralskoles fjerde Klasse. Der var den Gang syv Klasser, af hvilke den sidste var toaarig, og jeg skulde altsaa normalt være fem Aar om at gennemgaa Skolen, hvilket ogsaa slog til.

Vi var otte i Klassen, som nu alle er døde undtagen den fhv. Inspektør for Klasselotteriet F r. H o l m og jeg. M a -

Hun beraadte sig med Far og Mor, og da Rørbeck ikke alene var en dygtig Lærer, men i hver Henseende en god og hæderlig Mand, gav disse Partiet den bedste anbefaling. Dog vedblev Jas ogsaa i Fremtiden at være nøie knyttet til Præstegaarden.

De kirkelige, religiøse og politiske Spørgsmaal, som i vore Dage spiller en stor Rolle, kom sjældent paa Tale i de gamle Præstegaarde. Indre Mission eksisterede endnu ikke; den grundtvigske Bevægelse var endnu kun meget lidt kendt paa Landet; til Roskildeegnen naaede kun meget svage Dønninger ud. Hvilket religiøst Standpunkt Far og Omegnens Præster stod paa i min Barndom, har jeg egentlig ikke Begreb om. Jeg tror ikke, de var Rationalister, skøndt vel omtrent Halvdelen af Danmarks Præster var det; snarere hørte de til den Mynsterske Retning. Men Kristendommen blev ikke baaret tilskue i de gamle Præstegaarde. Nu gaar man med den paa en Præsenterbakke; den Gang var man mere aandelig blufærdig. Men i de gode gamle Præstegaarde dannede den Baggrunden for hele Livet; man forudsatte som en Selvfølge, at den fandtes baade hos Præstegaardens og hos Sognets Beboere, og denne Forudsætning bidrog maaske væsentlig til at bevare den. Nu forudsætter man i Reglen, at den ikke er uden hos et lille Mindretal; og denne Forudsætning har maaske væsentlig bidraget til, at den hos Flertallet næsten er forsvundet. — —

Mit første politiske Indtryk modtog jeg den Dag, da Frederik den Syvende underskrev Grundloven, d. 5. Juni 1849. Henad Aften trak der et stærkt Tordenveir op; det kom bestandig nærmere og rasede med stor Voldsomhed over Ousted og Omegn. Vi var alle samlede i »Salen«, Husets største Stue, hvor vi gerne opholdt os om Sommeren. Mor var altid ængstelig i Tordenveir, og vi sad tause og forskræmte, saa Lynene oplyse de store Træer i Haven, hørte Tordenbragene og Regnen strømme ned. Far gik op og ned ad Gulvet. »I Dag«, sagde han, »har Kongen underskrevet Grundloven. Bare det nu maa

han, medførende sin Fodpose, op til Præstegaarden, hvor han naturligvis blev venligt modtaget. Næste Dag kørte vi saa til Roskilde, men undgik ikke at vælte et Par Gange i Snedriverne.

Mellem Præstegaarden og Bønderne var der intet selskabeligt Samkvem, skøndt de stod i det venligste Forhold til hinanden. Dels var der overhovedet aldrig Selskab i Præstegaarden, dels betragtede man det den Gang som en Selvfølge, at hver Samfundsklasse holdt sig for sig, Bønderne for sig og »Familier udenfor Bondestanden« for sig. Da Far ikke alene var Præst, men ogsaa Formand i Sogneraadet, havde Bønderne tit Ærinde til ham; han kom da jævnligt ned og bad om »en Snaps og en Bid Brød« op i Suderekammeret, og han kunde sidde længe og snakke med dem, men ned i Stuen kom de ikke. — Dog naar der om Søndagen var Barnedaab, kunde vi godt have hele Stuen fuld af Bønderkoner. Hele Barselkonens Følge blev nemlig buden ind i Dagligstuen; da Konerne den Gang havde hjemmegjorte Vadmels Klæder, blev der af disse en eiendommelig Lugt i Stuen, som jeg endnu tydeligt kan genkalde mig.

Derimod blev Præstegaardens Beboere stadig indbudte til Bøndernes Gilder, Brylluper og Barsler, og vi kom jævnligt. Hver Gang en Vogn kørte ind i Gildesgaarden, blev den modtaget med Musik af — i Reglen tre — Spillemænd, som stod ved Indgangsdøren. De almindelige Retter var Risengrød og Klipfisk; ved Bordet gik en Tallerken om, i hvilken man lagde sit Bidrag til »Spillemandspengene«. Nogen Tid efter Bordet blev der drukket Kaffe. Det paalaa Præstemadammen som en Pligt og tillige et Æreshverv at skænke Kaffen, medens Degnemadammen kom Fløde i Kopperne. Paa Bordet stod Skaale med Kandissukker, som man tog efter Behag. Til Kaffen var der Søsterkage. — Degnemadammen, som alt-saa fungerede ved Mors Side, var den før omtalte »Jas«, vor forrige Husjomfru. Lærer Rørbeck i Ousted var nemlig ikke længe efter vor Ankomst til Byen bleven Enkemand, og da Tiden var forløben, friede han til Jas.

Mortier ind i det Hannoveranske.« — »Det var det eneste, jeg kunde«, sagde Hansen, »jeg troede, det var nok. Men »Tønden« — det var Fris' Øgenavn — laa og halvsov og sagde ikke Stop. Saa maatte jeg blive ved at variere disse Ord om General Mortier og hans Indrykken i det Hannoveranske paa forskellig Maade, indtil han tilsidst vaagnede og sagde: »Et, — den følgende.« Han troede jo, han var inde i Klassen.« —

Maaske er Historien nok lidt farvet, men helt usandsynlig er den ikke. Inspektør Fris var en meget søgt Selskabsmand og kom hyppigt til Gilde hos de store Købmænd i Roskilde. Efter en festlig Aften var han træt næste Dag, og naar han laa paa Sofaen og halvsov, hørte han sandsynligvis ikke et Ord af det, der blev fortalt af den, der var extra oppe. — Hans Øgenavn »Tønden« viser atter de gamle Roskildenseres Evne til at karakterisere. Han havde en meget omfangsrig Mave, og hans Stemme var en hul og dyb Bas. — Vore Følelser for ham var kølige, men egentlig ikke uvenlige. Den Lethed, hvormed man fik et Ug ved at gaa extra op, forsonede med meget.

Blandt andre Lærere skal jeg nævne Dansklæreren Smith, senere Professor ved Universitetet i de slaviske Sprog. Ham kunde vi godt lide; han var høj og noget leddeløs; havde en stor Lok, der altid faldt ham ned i Øjnene, og som han med et eiendommeligt Kast med Hovedet slyngede tilbage igen. Alt dette i Forbindelse med hans slaviske Sprogkundskaber skaffede ham Øgenavnet »Slavatten«. — Saa var der Dohn, Lærer i Tysk og Fransk. En stilfærdig, god og skikkelig Mand uden noget Særpræg. Erslev, den senere Professor, havde vi i Geografi og Naturhistorie; livlig, interessant, spøgefuld og vittig. Den eneste af vore Lærere, der bragte os et Pust fra den moderne Undervisningsmethode. I Religion havde vi Kruse, senere blev han Sognepræst for Rerslev og Vindinge; han var i en sjælden Grad tør og ked-sommelig; dog lykkedes det hverken ham eller den skrækkelige »Fogtmanns Lærebog« helt at slaa min fra

Broager havde kun én Arm og ét Ben, en lille rund Figur og et kuglerundt, skaldet Hoved. Ved en Sammensætning mellem hans Navn og hans Ydre havde vi givet ham Navnet »Brop« eller »Prop«. Han blev anset som erklæret Fritænker; det overraskede mig derfor at se, at han, efter afdøde Kammerherre Chr. Rørdams Erindringer fra Roskilde Skole, var endt som Tilhænger af Indre Mission.

Skolens Inspektør, Sten Fris, som havde Bolig paa Skolen, var vor Historielærer. Han blev senere Stiftsskriver og indlagde sig, som bekendt, store Fortjenester af Roskilde Domkirkes Restauration. Tænk, hvad han kunde have lært os, hvis han havde ført os over i Domkirken og dér fortalt os Danmarks Historie paa Grundlag af alle de Fortidsminder, dér fandtes. Men det faldt hverken ham eller os ind, at der kunde gives Historieundervisning paa den Maade. Nei, vi havde »Kofod« og »Allen«. Og Undervisningen bestod i, at han sagde: »Saa tager I næste Gang »derfra« og »dertil«. Og næste Gang skulde saa vi, helst ordret efter Bogen, gengive Lektien. Kunde vi det, fik vi strax Ug, kunde vi det ikke, strax Slet. De, som fik det sidste, havde imidlertid en Udvei, som blev meget hyppig benyttet. De kunde »gaa extra op«. Dermed gik det saaledes til: Lidt før Skolen skulde begynde om Eftermiddagen Kl. 2, mødte man inde paa Inspektør Fris' Værelse paa Skolen. Han laa da altid paa Sofaen og hvilede sig efter Middagen. Man meddelte, at man havde faaet Lov til at gaa extra op, og at man havde »derfra« og »dertil«. — »Begynd saa«, sagde Inspektøren. Saa begyndte man, og de første Linier kunde man naturligvis paa Ramse. Man vidste, at det var i Reglen nok at kunne Begyndelsen. »Et« (Ug), sagde Inspektøren, og saa gik man ind og skrev sit Ettal i Protokollen.

En Dag kom en Klassekammerat — den senere Fysikus Hansen i Rønne — ind i Klassen, efterat have været extra oppe, og fortalte under stor Munterhed følgende: Han skulde op i et Afsnit af Napoleonskrigene. Lektien begyndte med disse Ord: »Derefter rykkede General

at det maatte gaa os rigtig daarligt. Han kunde sammenligne os med et Anker god Vin, men der var dreiet om paa Hanen, saa løb al den gode Vin ud, og kun Bærmen blev tilbage. Det er jo muligt, at han ikke mente det saa slemt; men at han savnede enhver Evne til at gøre sig afholdt af Drengene, er afgjort. — Han havde en fistelagtig, pibende Stemme og en stor og tyk Krop. Vi kaldte ham derfor »Gasen«, et Øgenavn, der atter viser Skoledrenges tit vidunderlige Evne til at karakterisere.

Den anden Overlærer, *Broager*, er det mig vanskeligt at bedømme, da jeg kun kan tænke paa ham i uadskillelig Forbindelse med hans Fag, Mathematik. Og Mathematik var mig en saadan Rædsel, at jeg endnu, 80 Aar gammel, næsten kan blive syg ved Tanken om Matematiktimerne i Roskilde Skole. Det er ikke saa mange Aar siden, at jeg om Natten jævnlig drømte om, at jeg skulde op i Mathematik og naturligvis mødte fuldstændig blank. I Virkeligheden gav jeg altid blankt op i Matematiktimerne, og det var denne Følelse af fuldstændig Tomhed og komplet Mangel paa Forstaaelse, der næsten virkede kvalmende paa mig. Mine Opgaver regnede min gode Ven, Vilh. Elberling, for mig; naar jeg skulde op i Timen, fik jeg enten snydt mig lidt Hjælp til eller jeg gjorde Fiasco. At jeg overhovedet fik Studentereksamen i Mathematik, har altid staaet for mig som en Mellemtung mellem en Skandale og et Vidunder. — Men det gik saadan til. Mathematik var det sidste Fag, vi skulde op i. I alle andre Fag stod jeg saa godt, at Rektor og Lærerne sandsynligvis har besluttet, at jeg skulde have Første Karakter, hvordan det saa gik med Mathematiken. Og jeg fik det. Det var ikke *Broager*, men Adjunkt *Chr. Hansen*, der examinerede mig. Han havde jeg læst privat med, og han vidste derfor med fuldkommen Vished, at jeg ingen Ting kunde. Han lagde mig derfor alle Svarene i Munden, og skøndt min skriftlige Opgave stod til Maa-delig, »hævede« jeg ved min mundtlige Præstation Karaktererne til, saavidt jeg husker, Godt og Temmelig godt.

først i Slutningen af Timen — blive staaende i en lang Række nede ved Døren til Spot og Spe.

Rektors Øgenavn blandt Disciplene var »Rabalder«. Og det var saare træffende; thi han kunde ganske vist larme frygteligt op; men vi havde alle en Følelse af, at det ikke var saa slemt ment, og at han i Virkeligheden holdt af os, ligesom vi til Gengæld holdt af ham.

Noget Indtryk af hans Undervisning har jeg ikke bevaret; der var vistnok ingen af os, der ved den fik ringeste Interesse for den klassiske Oldtid. Men dette maa ikke lægges ham personlig til Last, men hele hin Tids Undervisningsmetode, som i Grunden gik ud paa, at man kun skulde have Latin og Græsk for *G r a m m a t i k e n s* Skyld. Hovedsagen var ikke at trænge ind i den Tids Aand, der havde frembragt Mænd som Cicero og Homer, men Hovedsagen var at se, hvordan det, de havde skrevet, kunde analyseres efter *M a d v i g s* latinske og *T r e g d e r s* græske Grammatik. — Og paa samme Maade var det med de andre Skolefag; der blev ikke gjort det ringeste Forsøg paa at udvikle vor aandelige Sans eller sætte vor Fantasi eller Følelse i Bevægelse, men kun paa at bibringe os det Maal af Kundskaber, som fordreides for at blive Student. Det faldt hverken Lærerne eller os ind, at det kunde være anderledes. — Naar jeg dog ser tilbage paa min Skoletid som en lys og lykkelig Tid, da er det ganske vist ikke Undervisningens Skyld, men saa er det, fordi vi udenfor Skolen fik Lov til at leve et rask og frit og kammeratligt Dreng- og Ungdomsliv, som maaske blev endnu fornøieligere, fordi det hævede sig frem fra en mørk Baggrund af kedsommelig Grammatik og rædselsfuld Mathematik.

Skolen havde to Overlærere, *H u n d e r u p* og *B r o - a g e r*. — Den første var, mildest talt, ikke afholdt. Jeg tror ikke, der var én Discipel, der kunde lide ham. Dreng har — ligesom Hunde — en instinktmæssig Følelse af, hvem der mener det godt med dem, og hvem ikke. Vi havde en Følelse af, at *Hunderup* — naar han undertiden talte om vor Fremtid — i Grunden ønskede,

jeg har aldrig kendt en Mand, der, som han, kunde lægge hele sit godmodige Lune og sit paa Bunden venlige Sindelag ind i en Række af de voldsomste Skældsord. Men Følgen deraf var naturligvis, at vi Disciple tog Exempel af Rektor. Vi bandede og udskældte hinanden efter en stor Maalestok. Men han slog, saavidt jeg ved, aldrig; og det var maaske Grunden til, at der i hans Tid saa godt som aldrig blev pryglet i Roskilde Skole, skøndt det den Gang i andre Skoler hørte til Dagens Orden. —

Naar det en Dag var rigtig godt Vejr, og vi fik Lyst til at have en Eftermiddag fri fra Skolen, bar vi os ad paa følgende Maade: Vi stillede os op i den lange Gang i nederste Etage, for hvis Ende Lærerværelset laa. Naar Rektor da aabnede Døren og kom ud, begyndte en almindelig Brummen, som endte med, at en eller anden henledte hans Opmærksomhed paa Veiret, som var altfor godt til at gaa i Skole i. Vi havde i Forveien forvisset os om hos hans Søn, Vilhelm, at hans Humør var tilfredsstillende, og det endte i Reglen med, at han med nogle Skældsord gav os fri.

Rektor Elberling var meget nærsynet, næsten blind; som Følge deraf kunde han ikke se, om syvende Klasse var fuldtallig tilstede, naar han om Morgenens Kl. 8 kom ind for at give sin første Time i Latin eller Græsk. Han gik ganske rolig hen og satte sig paa sin sædvanlige Plads, en Stol, der var anbragt ved det øverste Bord udfor Duxens Plads — ved Kathedret sad han aldrig — uden at ane, hvor mange der manglede. Og der var altid nogle, der kom for sent. Men da Døren var omhyggeligt smurt og kunde aabnes uden at give en Lyd fra sig, kunde man i Reglen liste sig ind uden at blive opdaget — hvis ikke det uheldige Tilfælde indtraf, at han først vilde examinere en af dem, der var forsinkede; thi saa opdagede han det naturligvis; og værre var det, hvis Nr. 2 og Nr. 3 af dem, han vilde examinere, heller ikke var tilstede. Saa flyttede han sig ned i Nærheden af Døren, og saa maatte Synderne, efterhaanden som de mødte frem — undertiden

Hjemmet nedarvede Religiositet ihjel. Som Religionslærer maa jeg ogsaa nævne Domprovst O r t v e d, hos hvem vi Disciple blev forberedte til Konfirmation; han var min Mors Fætter, og jeg kendte ham godt fra mit Hjem. Han var fuldblods Rationalist, og hans Undervisning gik fuldstændig sporløs hen over vore Hoveder. I Domkirken var den Gang en Stol — omtrent under Prædikestolen — med Paaskrift: »C a t h e d r a l s k o l e n«. Den var altid fuldstændig tom. Og saavidt jeg ved, var det samme Tilfældet med Kirken.

Blandt Lærerne maa jeg ikke glemme Gymnastiklæreren, en fhv. Sergent, men nu Løitnant H y l l e r. Under hans Kommando exercerede vi paa Legepladsen, fægtede i fuld Rustning med Kaarde og Bajonet, sprang paa Hesten og klattrede paa Stænger og i Tove, ovre i Gymnastiksalen, saa Støvet stod os om Ørene.

Forholdet mellem Skoledisciplene indbyrdes var godt. De frygtelige Historier, man har, navnlig fra Sorø og Herlufsholm, om de store Disciples Mishandling af de smaa, kendte vi i Roskilde ikke det mindste til. Jeg har aldrig hørt eller set en fra de høiere Klasser prygle eller forulempe en »Plebs«. Dette Øgenavn bar Disciplene i de tre laveste Klasser. Fjerde Klasse, i hvilken jeg kom ind, og som havde Klasseværelse paa første Sal nærmest Trappen, dannede et Slags Overgangsled mellem »Plebs« og Aristokratiet, de tre øverste Klasser, som havde Lokaler i Stueetagen.

Mellem os Klassekammerater var Forholdet venskabeligt og hjælpsomt. Kunde vi ved at »hvidske« eller ved Hjælp af en lille Lap Papir eller paa anden Maade komme en betrængt Kammerat, der var »oppe«, til Hjælp, saa gjorde vi det og tog de deraf følgende Ubehageligheder, hvis det blev opdaget. At »sladre« til Læreren var en Dødssynd, som straffedes med Foragt. — Dog kunde der opstaa Rivninger, og allersnarest mellem de bedste Venner. I saa Fald proklamerede de officielt, at nu var de »Uvenner«. Anledningen kunde være en ren Ubetydelighed, men Virkningen var altid ens. Man hilste ikke paa

hinanden, talte ikke sammen, kort sagt, man var »Luft« for hinanden. Et saadant officielt »Uvenskab« kunde strække sig over Uger, maaske Maaneder, naturligvis til uhyre Gène for begge Parter, der gensidig intet hellere ønskede, end at det gode, gamle Forhold kunde blive genoprettet. Men at gøre det første imødekommende Skridt var meget vanskeligt; det kunde fortolkes, som om man derved erkendte sin Uret. Og det ansaas ikke for fair, at andre blandede sig i et saadant Mellemværende. Naar saa, ved en eller anden Tilfældighed, Uvenskabet ophørte, blev Venskabet bagefter særlig varmt. Man talte ud med hinanden, drøftede, hvorledes den pinlige Situation var opstaaet, og kom til det Resultat, at der var Skyld paa begge Sider. — Det kunde ligge nær at antage, at Forelskelse i den samme unge Roskilde-Skønhed kunde give Anledning til Uvenskab; men dette var aldrig Tilfældet. Tværtimod, en saadan Fællesforelskelse var en betydelig Styrkelse for Venskabet. To Kammerater, som ellers ikke brød sig syn-derlig om hinanden, kunde slutte Venskab paa Basis af en fælles Tilbedelse. Man fik Lejlighed til at skildre sine Følelser, udmale den elskede Genstands Fuldkommenheder, og alt dette, som andre naturligvis ikke brød sig om at høre, blev stærke Baand mellem de to Medbeilere.

Den skarpeste Form for Uvenskabet var »Duellen«. Opstod der en Rivning mellem to Disciple, som efter den enes Opfattelse kun kunde sones ved Blod, saa gik han til sin Fjende og sagde: »Jeg udfordrer Dig!« Og dermed var det givet, at Kampen vilde finde Sted; thi at afslaa en Udfordring vilde bedække vedkommende med Skam og Skændsel. — Saadanne Dueller forekom dog kun meget sjældent. Selv har jeg aldrig været aktiv Deltager, og jeg har i hele min Skoletid kun overværet to. Ganske vist var der i Frikvartererne jævnlig Hanekampe paa Legepladsen mellem Plebsene i de tre laveste Klasser, men de regndes ikke som Dueller. Blandt de voxne Gymnasiaster i syvende Klasse var der heller aldrig Dueller; i Reglen var man ogsaa i sjette Klasse voxet fra dem. Det var altsaa kun i Overgangsalderen i fjerde og femte

Klasse, at Dueller fandt Sted, i Reglen mellem Klassekammerater. — Paa den fastsatte Dag samledes saa hele Klassen paa et afsides Sted i Udkanten af »Klostermarken« i en lille Dal, kaldet »Brudesengen«. Klassen, der fungerede som Sekundant og Kampdommer, sluttede Kreds om de kæmpende, og Kampen begyndte. Vaaben benyttedes ikke, kun de bare Næver; at sparke eller at bruge andre uridderlige Metoder var strengt forbudt. Kampen varede sjældent længe; dog saa man helst, at der flød Blod. Det gjaldt derfor om at give Modstanderen en Næsestyver, saa Næsen blødte; skete dette, skred Klassen ind og standsede Kampen. Det kunde ogsaa ske, at den ene i Brydekampen kastede den anden til Jorden og holdt ham nede, saa han var værgeløs. I saa Fald skred Klassen ogsaa øieblikkelig ind; Seirherren fik ikke Lov til at mishandle sin overvundne Modstander. Naar Kampen var forb', rakte Modstanderne hinanden Haanden, og Fjendskabet var forbi.

Mellem Latinskolens Dreng og Byens andre Skoledreng var der et medfødt og uafbrudt Fjendskab; dog kom det — i det mindste i min Tid — aldrig til aabent Slag. Men vi kunde sjældent gaa forbi en Borgerskole- eller Friskoledreng, uden at Skældsordet »Skoftegnaver« blev hvæset efter os. Ordet stammer sandsynligvis fra den Tid, da Latinskolens Disciple sang for Godtfolks Døre for et Stykke Mad. Vi var heller ikke glade, naar vi enkeltvis eller kun et Par i Følge mødte en Flok »Gadedreng«; dog ved jeg aldrig, at nogen blev foruempet.

Vor Fritid tilbragte vi paa forskellig Maade. Vi var nogle Stykker, der samlede paa Fugleæg, og dette gav Anledning til forskellige Udflugter i Forsommertiden paa de Søndage, da jeg ikke var hjemme. Paa disse Udflugter spillede Herredsfoged Elberlings Søn, Fritz, en fremtrædende Rolle; han var nemlig meget høi og tynd — blev derfor altid kaldet »Langepeter« — og som skabt til at krybe op i Træer. Saa begav vi os afsted tidligt om Morgen, vel forsynet med Madpakker, til Boserup, Bognæs eller helt ud til Borreveile Skov, hvor der den Gang fand-

tes en Koloni af Hejrer. I den almindelige Søgen efter Smaafuglenes Reder i Buskene kunde vi alle tage Del. Men gjaldt det at komme op i en Musvaage- eller Hejrede, saa maatte »Langepeter« tage Affære, og det skulde være et usædvanligt vanskeligt Træ, han ikke kunde klare. Vi stod da forneden i spændt Forventning, til han naaede Reden. Raabte han saa: »U n g e r ! « følte vi os skuffede; men lød Raabet: »Æ g ! « jublede vi. Tit havde han Møje med at holde de store Fugle, som omsværmede ham, fra Livet. Hvordan han kom ned fra de høje Træer, uden at Æggene blev knust, er mig endnu en Gaade.

En stor Del af vor Fritid tilbragte vi, især om Vinteren, hos Madam P o z z i, som havde et Konditori i Ahlgade; da vi blev ældre, dyrkede vi her Billardspillet efter en ret betydelig Maalestok. Det var noget generende, at Overlærer Hunderup, »Gasen«, boede i samme Hus lige over Madam Pozzi. Vinduerne i Billardstuen vendte ud mod Gaarden, og han skulde passere lige forbi dem for at komme ind ad sin Dør. Ganske vist havde vi i Reglen trukket Gardinerne for, men det havde dog ikke været vanskeligt for ham at opdage os. Han forulempede os imidlertid aldrig, og det faldt overhovedet aldrig Lærerne ind at blande sig i, hvad vi foretog os udenfor Skoletiden. — Naturligvis havde vi ikke altid Penge til at kunne betale Kager og Billardpartier kontant. Men i den Retning var den lille, tykke Madam Pozzi yderst liberal; hun gav efter en stor Maalestok Kredit; og saavidt jeg ved, blev hun næsten aldrig snydt. Forholdet mellem hende og os var moderligt og hyggeligt.

Da vi blev ældre, kom adskillige af os til at deltage i Byens selskabelige Liv. Der var i Byen en »Klub«, som bestod af Byens Embedsmænd og mest ansete Borgere. Den havde sine Lokaler i Hotel »Prinsen«, hvis Vært, Hr. S v e i s t r u p, var Kommandant for Borgervæbningen og derfor altid kaldtes »Kaptain« Sveistrup. Skomager P ä t g e s, en Broder til Fru H e i b e r g, var Løitnant. De havde begge straalende Uniformer. — Om Vinteren holdtes i Klubben en Række Baller, og i den Anledning kunde

vi voxne Disciple indmelde os i Klubben som »Danseheste« for en billig Betaling, — saavidt jeg husker to Rigsdaler for hele Sæsonen. — Balsæsonen begyndte altid paa F r e d e r i k d e n S y v e n d e s Fødselsdag den 10. Oktober og fortsattes til Foraaret med, — saavidt jeg husker — et Bal om Maaneden. Men saa var der desuden Familieballer, blandt hvilke de hos Herredsfoged Elberling var særlig berømte. Her samledes en ret exclusiv Kreds af Byens Ungdom ret hyppigt, og da Sønnen »Langepeter« var min gode Ven, var jeg dér en stadig Gæst. Herredsfogden eiede et stort Sted i »Støden«, hvortil hørte en deilig Have, hvor vi tit samledes til Leg Sommeraftener. Der var flere næsten voxne Døtre, og dér traf vi Byens fineste unge Piger. — Vi dansede til Klaverspil, som udførtes af Adjunkt F r i t s c h e — den senere Rektor i Ribe —, der nylig var ansat ved Skolen, men kun underviste i de lavere Klasser. Han kunde med sjælden Udholdenhed sidde og spille Danse til over Midnat, kun en Gang imellem afløst af en eller anden ung Dame.

Paa disse Baller kunde vi jo ikke undgaa de sædvanlige Skoleforelskelser, men disse var altid af den uskyltigste Art. Det var i Romantikens Glansperiode, og Forholdet mellem de to Køn var gennemgribende forskelligt fra, hvad det er nu. En Forelskelse burde, efter vor Opfattelse, altid være »ulykkelig«, naar den var ægte; at disse engleagtige unge Damer kunde nære ømme Følelser for os, forekom os urimeligt og unaturligt. Vi kendte »Werthers Leiden«, og en saadan Kærlighed var vort Ideal. Derfor nærmede vi os aldrig til de unge Damer, undtagen naar vi var sammen med dem til Bal; at tiltale dem, naar vi f. Ex. mødte dem paa Gaden, faldt os aldrig ind. Vi vidste, naar og hvor de gik deres sædvanlige Spadsereture, men vi gik dem forbi med en ærbødig Hilsen og var stolte og glade ved at modtage et lille Nik og et genkendende Smil. De gamle Trær i »Klostermarken« har været Vidne til mange saadanne stumme Stævnemøder blandt hin Tids Ungdom, som nu næsten er uddød.

En liden Stund
I Rosenlund
Vi rødme kun og blegne.

Men Glanspunktet i vort glade Skoleliv var dog det aarlige Skolebal. Forud for dette gik der langvarige og store Forberedelser. Først skulde der af syvende Klasse vælges tre »Direktører«, som havde Ledelsen og Ansvarret — ogsaa det økonomiske. Jeg havde den Ære at blive valgt sammen med Fr. Holm og Arenstorff. Saa skulde Direktørerne vælge den Komædie, der skulde opføres i Gymnastiksalen. Vi valgte »Den Tredie« af Hostrup. Naturligvis var det Disciple, der spillede ogsaa Damerollerne. Kvindelige Latinere var der ingen, der den Gang drømte om. Saa skulde der holdes Prøver. Vi mødte om Aftenen i Gymnastiksalen med vore Piber, og ved Skinnet af et enkelt Stearinlys spillede vi paa Livet løs med Forventningens Festlighed over hele Situationen. Der skulde bestilles Musik fra København, der skulde arrangeres Festspisning, der skulde indrettes et Aftrædelsesrum for Damerne i en af Klasserne med alle de Toiletgenstande, som der kunde blive Brug for.

Saa kom den store Aften, da Byens Karether og de lukkede Vogne fra Omegnens Herregaarde og Præstegaarde rullede ind i Skolegaarden. Den graa, grimme Gymnastiksal fyldtes af et Publikum i Feststemning; det var jo deres egne Sønner og Brødre, der skulde agere, og Honoratiores i Roskilde, som den Gang kun var en lille By med 4—5000 Indbyggere, kendte paa en Prik alle de voxne Disciple, som de daglig mødte paa Gaden, og som de nu skulde se paa Skuepladsen i fantastiske Forklædninger. Teatret var saa primitivt som muligt, Forsyndelserne mod Skuespillerkunsten var baade mange og store, men der var Ungdommens Liv og Fart over det hele, og Datidens Publikum var mere oplagt til Begeistring end til Kritik.

Saa begyndte Ballet, aabnet af den ældste »Direktør« med Rektors næstældste Datter; den ældste deltog ikke

i Dansen. Anden Dans — der næstefter Borddansen til-
lagdes særlig Betydning — aabnedes af anden »Direktør«
med sin for Tiden udvalgte Dame. Og Dansen i Solenni-
tetssalen gik, til Klokken var tolv. Saa blev der en Pause.
De, der skulde spise, gik ned i Stueetagen, hvor et trefløjet
Bord var dækket i et af Klasseværelserne. Rektor med
Familie var indbudt som Hædersgæster; lige overfor dem
sad de tre Direktører med deres Damer. Der blev udbragt
tre officielle Skaaler af de tre Direktører: for Rektor, for
Skolen og for Damerne; disse Skaaler blev af Direktionen
og Rektors Familie drukket i Champagne, som Direktionen
gav. De øvrige Bordgæster maatte selv sørge for Vin. —
Rektor takkede, Bordet hævedes, og man gik op til Bord-
dansen. — Der var aldrig Tale om, at nogen var beruset.
Vi vilde have betragtet det som en Vanhelligelse af Fe-
sten. Men Champagnen havde vel nok sat Livsglæden
nogle Grader op. Maaske klang Musiken til »Den gamle
Vals« og »Il Baccio« noget mere smeltende end sædvanlig:
maaske var h a n s Ord noget varmere end ved et almin-
deligt Bal; maaske var h e n d e s blaa Øine ikke saa bly
nedslagne, som naar hun mødte ham i »Klostermarken«s
Gange. Det var jo det s i d s t e Skolebal; om nogle Maa-
neder var han Student og altsaa berettiget til at for-
love sig.

Næste Dag havde Skolen naturligvis fri. Der var
mange ude at spadserere den Dag; og de nøiedes ikke med
at gaa Klostermarken én Gang rundt; paa den Dag kunde
det gaa an at mødes to, ja maaske tre Gange. Men de
gamle Trær har ikke haft noget at hviske om til senere
Slægter; for vi var ligesaa tause som de.

En anden af Skolens Festligheder var Skovturen. Jeg
husker ikke, om den blev foretaget hver Sommer, men det
er dog sandsynligt. I saa Fald er de fleste gaaet mig af
Minde. Jeg husker kun én, som foregik tilsøs til Bognæs.
Nede ved Havnen boede en Sømand, som altid kaldtes
»Christian Matros«. Han havde en stor Jagt, som vi leiede
til Turen. Hele Skolen fra Rektor til den mindste Pebbling,

blev stuvet ned i Jagten, og saa gik det for brede Seil ud over Roskildefjord. Mad havde vi med hjemmefra, og der var flere store Dunke med Punsch. Ankomne til Bognæs gik vi med noget Besvær i Land, tilbragte nogle Timer som Soldater og Røvere og samledes endelig til fælles Spisning og Dunkenes Tømning. Da vi skulde seile hjem, viste det sig, at Skuden ikke var ganske tæt; den havde ligget og trukket Vand, som stod ret høit i Bunden. Vel var der anbragt nogle Brædder til Sæde, særlig for Lærerne, men for Lærerne med lange Ben kunde det alligevel være vanskeligt at holde sig oven Vande. Jeg husker, at vi Disciple med megen Interesse iagttog en Lærer, som hele Tiden sad fuldkommen rolig med Benene i Vand til Anklerne.

Om Vinteren havde vi undertiden Kanetur — uden Damer — til Boserup Pavillon. Hos Byens Købmænd laante vi store Slæder og Kaner. Enkelte af os havde faaet fat i flotte Enspænder-Kaner med Kanetæppe, Sveifer paa Hesten, Klokkespil og alt Tilbehør. Under mægtige Piskeknald og stor Opmærksomhed drog Toget gennem Byen ud ad Landeveien ad Skoven til. I Pavillonens store Sal, hvor der hang Plader af alle Fugleskydnings-Kongerne, drak vi Kaffe, spiste et Utal af friske Boller og vendte tilbage til Byen.

Hvad der særlig bidrog til at gøre min Skoletid lys og lykkelig, var den Omstændighed, at der kun var $1\frac{1}{2}$ Mil mellem Roskilde og Ousted Præstegaard. Jeg kunde alt-saa jævnlig komme hjem, i Reglen hveranden Søndag. Var det daarligt Veir, hentede Fars Vogn mig Lørdag Eftermiddag, var det godt Veir, gik jeg. Og jeg havde næsten altid et Par Skolekammerater med. Naar Skoletiden var forbi Kl. 4, og vi havde faaet vor Mellemmad, gav vi os paa Vei. Naar vi nærmede os Rorup, begyndte vi at speide efter dem, der vilde komme ud og møde os. Snart saa vi fire kvindelige Skikkelser nærme sig — mine tre Søstre og deres Lærerinde Jomfru Olsen, som senere blev gift med en Premierløjtnant Benz on, der faldt ved

Dybbøl 18. April 1864. Mellem 7—8 ankom vi til Præstegaarden, hvor Aftensmaden smagte godt efter den lange Tur. Saa legede vi »Salt og Brød« i Haven, til Mørket faldt paa, fik lidt Musik og Sang, dansede maaske lidt og endte Dagen med en Portion Rødgrød, Tykmælk eller »oplagt Mælk« med Fløde til. Søndagen tilbragte vi mest i Haven, eller vi gik en Tur ud i »Bondeskoven«, hvor vi skar Begyndelsesbogstaverne til vore Navne i et stort Bøgetræ, som i den Anledning kaldtes »Navnebøgen«. Undertiden skar vi et Par andre Bogstaver under vort eget Navn, som vakte stor Nysgerrighed, men som kun de mest indviede kunde tyde. I Kirke gik vi kun meget sjældent, undtagen hvis det var meget daarligt Veir. Der blev i den Henseende ikke øvet mindste Tvang imod os. Derimod holdt vi meget af at kravle op i Kirketaarnet, studere de latinske Indskrifter paa Klokkerne, staa i Lydhullerne og se os om saa vide eller krybe ind over Hvælvingerne, hvor Uglerne boede. — Mandag Morgen tidlig op for pr. Vogn at naa Roskilde til Kl. 8.

Saa oprandt endelig det for os mærkelige Aar 1857, da vi blev Studenter. Den Dag Examen var forbi, var vi indbudte til et Gilde hos Rektor om Aftenen, og Dagen efter tog vi Otte, som nu i en Arrække havde staaet Last og Brast sammen, Afsked med hinanden ved en festlig privat Sammenkomst i den Restauration, der laa lidt udenfor Byen ved Landeveien til Ringsted. Far havde givet mig Lov til, hvis jeg fik Første Karakter, da at tage en Enspænder-Postvogn til Ousted, og henad Eftermiddagen rullede jeg stolt, med en rød, med Posthorn forsynet, Kusk paa Bukken, ud ad den Landevei, jeg saa tit havde passeret som Skoledreng. Nu var jeg Student! — Jeg ved ikke, om det i Virkeligheden betød mere den Gang end nu at blive Student, men at det i den almindelige Bevidsthed betød mere, derom er der ingen Tvivl. Dels var der ikke nær saa mange af dem som nu, dels var det den Gang

den eneste Vei, ad hvilken man kunde naa en mere omfattende Dannelse. Det var endnu i den Hostrupske og Plougske Glansperiode. Studenterne følte sig selv og betragtedes af andre som »Herrer i Aandernes Rige«, og selv om dette var en Illusion, saa er det jo Illusionerne, der giver Livet Farve, — især naar man kun er godt 18 Aar.

Da vi dreiede ind ad Alléen til Ousted Præstegaard, lovede jeg Kusken gode Drikkepenge, hvis han vilde tage sit Horn og blæse paa Kraft. Og han blæste, saa det skraldede helt ind i Præstegaarden; thi strax efter saa jeg et Par kvindelige Skikkelser komme styrtende ud paa Græsplænen, stirre et Øjeblik ud ad Alléen og derpaa styrtede ind igen. Strax efter holdt vi for Døren, og dér stod Far og Mor og alle mine Søskende, halvt i Smil og halvt i Glædestaarer. De vidste jo, at dette Optog betød, at jeg kom hjem, ikke som den forlorne Søn, men som en flink Student.

Og saa begyndte Studenterlivet, som det den Gang, for 60—70 Aar siden, udfoldede sig i en af de gamle Præstegaarde.

Hvad var det, der gav dette Liv, der i Literaturen er skildret saa tit, sin særegne Ynde?

Det var først dette, at det hvilede paa en Baggrund af et lykkeligt, fredeligt og harmonisk Folkeliv. Hvad man end kan sige om den saakaldte nationalliberale Periode, som den Gang stod i sin Blomstring, saa var det en for Danmark lykkelig Tid. Alt det, der senere skilte Folket i politiske, religiøse og sociale Partier, var den Gang kun tilstede som svage og navnlig ude paa Landet næsten umærkelige Begyndelser. Paa en vis Maade var Kløfterne mellem de forskellige Samfundsklasser langt dybere end nu; men det opfattedes den Gang som noget naturligt, noget, der nu en Gang ikke kunde være anderledes. Folk var som Følge deraf langt mere tilfredse med deres Kaar, end de er nu. Selvfølgelig véd jeg godt, at Utilfredshed er Betingelse for Fremskridt, og at Fremskrid-

i den tilgrænsende Dagligstue — vi brugte altid kun Bøgebrænde — tilveiebragtes en passende Temperatur. Den lokale Musiker, Carl fra Kirkebjerg, eventuelt med en viderekommen Elev som anden Violin, var bestilt. Han var senere med i Krigen 64 og lever maaske endnu. I det mindste besøgte han os i København for et Par Aar siden. — Ved Femtiden begyndte Gæsterne at komme. Saa blev der drukket The med Julekager og hjemmebagte Kager, og Dansen begyndte; mellem Dansene fik vi Æbler, en let, kold Punsch og »afbrændt Rødvin« til Damerne. Klokken ca. 12 spiste vi en solid Aftensmad med Sylte, kold Flæskesteg og alle Slags Paalæg; der blev holdt mange Taler af os Studenter. Derefter begyndte Dansen igen og vedblev undertiden med enkelte Pauser til henad Morgenstunden. Sagen var den, at naar Julen var mørk, uden Maaneskin, var det næsten livsfarligt at begive sig ud, før det begyndte at lysne lidt. Laa der Sne, var Veiene usynlige, var det Søleføre, var de den Gang næsten ufremkommelige for de gammeldags, tunge lukkede Vogne. — Jeg husker en Jul, vi skulde til Bal hos Forpagter Petersen paa Ledreborg. Det var en forrygende Snestorm, og Far rystede paa Hovedet. Men afsted maatte vi. Og afsted kom vi paa to Slæder med to extra Mand for at skaffe os frem. Der var da heller ingen udebleven af de andre Gæster. — Hvis Gæsterne først kunde komme afsted henad Morgenstunden, fik vi først en let Frokost, hvor Spegesild spillede en Hovedrolle, og derefter Kaffe.

Jeg husker den Jul, da »Lanciers« første Gang holdt sit Indtog paa Egnen. Mine Søstre havde noget før Jul meddelt mig, at nogle af deres Veninder havde lært den nye Dans; nu maatte jeg i en Fart se at faa den lært, for at vi kunde indøve den, før vort Bal skulde være. — Jeg gik da op til fhv. Figurant ved det kgl. Teater, Ruff, i Grønnegade, der var bekendt for den Hurtighed, hvormed han kunde lære fra sig. Til Lanciers hører som bekendt fire Par. Men Ruff havde til sin Disposition kun sig selv, sin aldrende Frue og to Døtre. Jeg fik Fruen at danse med; de andre tre Par repræsenteredes altsaa kun

modt, Grundtvig og flere andre; jeg har senere hørt de fleste bekendte grundtvigske og indremissionske Præster af de ældre Aargange, men egentlig uden nogetsomhelst Udbytte. Det er naturligvis en Mangel hos mig, men det er vist en ret almindelig Mangel. Salmesangen har jeg haft stor Glæde af baade i Vartov og i Johanneskirken i min Studentertid, og det har bragt mig paa den Tanke, at der maaske overalt, hvor der kunde skaffes god Salme-sang, burde være enkelte Gudstjenester uden nogen som helst Prædiken. Jeg véd Mennesker, som gerne gik i Kirke, naar de kunde slippe for Prædikenerne.

Med anden Juledag begyndte de mere verdslige Julefornøielser. Der var den Gang paa Egnen flere Familier med jævnaldrende Ungdom. Paa Ledreborg Forpagter Petersen og Godsforvalter Christensen; af Nabopræster var der Holst i Borup, Nørgaard i Saaby, Milo i Kornerup, Salomon i Herslev og Wulff i Rorup. Mellem Præstegaardene i Ousted og Rorup var der kun en Fjerdingsvei, og Samkvemmet mellem dem foregik næsten daglig i Juleferien, dog mest som Møder paa Landeveien. Rorupperne mødte til en bestemt Tid nede ved Broen og fulgte os op til Alléen; derefter fulgte vi dem til Rorup Bakke. Der var i Rorup to Sønner; en er død som Herredsfoged i Jylland, en anden lever endnu som fhv. Fabrikant i København. En Datter er gift med Overlærer Michelsen ved Metropolitan-skolen. Og saa var der i Huset en ung og nydelig Pige, Elise Selmer, Datter af Enkefru, Skolebestyrerinde Selmer i Horsens. Hun har nu i snart 50 Aar været det faste Punkt i min omtumlede Tilværelse og en saadan Mor for vore sex Børn, at de endnu, skøndt halvgamle, hænger ved hende med samme Kærlighed, som da de var smaa.

Det var i Reglen Ousted Præstegaard, der aabnede Julefornøielserne med et Bal anden Juledag. — Møblerne blev flyttet ud fra »Salen«, og Kakkellovnen var før Jul taget ned for at skaffe bedre Plads; ved at fyre stærkere

Men var Sommerferien god i den gamle Præstegaard, saa var Juleferien næsten endnu bedre. Der var i Reglen ikke saa mange Gæster, men til Gengæld var det selskabelige Samvær med Egnens Familier desto hyppigere. — Juleaftens Høitidelighed begyndte ved Femtiden med Salmesang. De grundtvigske Julesalmer var nu begyndt at blive bekendte i de gamle Præstegaarde, og vi følte alle en ny Julestemning gribe os ved Ordene og Tonerne af »Det kimer nu til Julefest«, »Deilig er den Himmel blaa«, »Et Barn er født i Bethlehem« og »Velkommen igen, Guds Engle smaa«. — Ved Trearskrigen fik vi vor nationale Vækkelse, nu kom, med Grundtvigs Julesalmer, et Pust af den nye kristelige Vækkelse ind i Præstegaarden.

De staaende Retter Juleaften var Risengrød, Ribbenssteg og Æbleskiver. Derefter blev Juletræet tændt og Julepakkerne aabnet under almindelig Spænding. Folkene kom ind fra Borgestuen med Avlskarlen i Spidsen, takkede for Mad og Julegaver og ønskede glædelig Jul. Saa sluttede vi med at spille Halvtolv om Pebernødder.

Det var festligt at vaagne Julemorgen ved Klokkernes Kimen. Man havde denne Tryghedsfølelse af at være hjemme, som man egentlig kun har i Barndommen og Ungdommen, naar man lægger alt i Fars og Mors Hænder og ingen Bekymringer har for Fremtiden. Naar Klokkernes Kimen holdt op, vendte man sig om paa den anden Side og sov videre, til det ringede første Gang, en Time før Gudstjenestens Begyndelse. I Dag skulde alle i Kirke. Kirken var fuld, og der var denne eiendommelige Lugt af Vadmelssklæder, som man nu ikke kender noget til. Salmesangen gik trøvt; Bønderne sang ikke med; de gik vistnok ud fra, at dette var Degnens Sag. Af Fars Prædikener har jeg egentlig ikke noget Indtryk; han talte jævnt og uden al Salvelse, men de gjorde ikke noget Indtryk paa mig. Det er forøvrigt en sørgelig Eiendommelighed hos mig, at Prædikener aldrig har gjort videre Indtryk paa mig. Jeg hørte som Student Paulli, Fri-

præst i Skaarup, som var gift med Fars Søskendebarn, en Datter af Præsten i Saaby. Hans Datter blev senere gift med min Broder, som eiede Lundegaard ved Bogen. Men hovedsagelig var det jo Ungdom, der kom. Der var jo i hin Tid aldrig Tale om at tilbringe Sommerferien i Pensionater eller Hoteller ved Kysten. Medens alle Danmarks Kyster i vore Dage er optagne af saadanne Etablissementer, var der i min Ungdom, saavidt jeg véd, slet ingen. Den studerende Ungdom havde væsentlig kun Præstegaardene at ty til, og de havde den ikke uvæsentlige Fordel, at Opholdet her var gratis, at Selskabet her næsten altid var godt, og at der ikke var andre Forlystelser end dem, Ungdommen selv skabte.

Disse Forlystelser bestod til daglig kun i et jævnt og muntret Samliv i Have og Mark, undertiden en Spasertur til Ledreborg eller til den store Jættestue paa Øhm Mark. Om Aftenen blev der spillet Klaver og sunget, eller vi legede Ordsprogsleg, gættede Gaader, legede »Frierleg« eller Pantelege. En Gang dristede vi os til at opføre et Skuespil. »Salen« blev ved et Par Tæpper delt i to Afdelinger, en til Scenen og en til Tilskuere. Det var meget vanskeligt at faa de kvindelige Roller besat, da hin Tids unge Piger var altfor undselige til at træde frem, selv for et begrænset Publikum af gode Venner. Det gik da ogsaa saadan, at en ung Dame, som skulde give Vilh. Elberling en paa Øret, ikke kunde bekvemme sig til denne Voldsomhed, hvorfor han ganske høit maatte hviske til hende: »Slaa mig da paa Øret for Pokker!« Hans næste Replik var nemlig baseret paa denne Ørefigen og vilde uden den komme til at svæve i Luften.

Mest Fornøjelse havde vi af de lange Køreture, som vi foretog et Par Gange hver Sommer til Boserup, Skjoldnæsholm, Langtved Færgetro ved Eriksholm o. s. v. Vi Unge kørte paa en lang Høstvogn, hvorpaa der var lagt fire brede Halmknipper; der kunde til Nød sidde fire paa hvert Knippe; det var ikke mageligt, men vi fandt det uhyre morsomt.

tene paa alle Omraader først kom, da Utilfredsheden med det bestaende vaagnede. Men samtidig vaagnede der ganske vist en hel Del Bitterhed, Misundelse og andre mindre heldige Egenskaber, som bevirkede, at Folket som Helhed forandrede sig i den Grad, at vi, som nu er gamle, har vanskeligt ved at se, at det er det samme Folk som i vor Ungdom. Maaske tager jeg fejl, men jeg synes, at trods alle Fremskridt, al saakaldet Kultur, saa er vi alle, baade gamle og unge, som Mennesker betragtet, langt ringere end i min Ungdom.

Et andet Kendetegn paa de gode, gamle Præstegaarde var den religiøse Fordragelighed. Man vil maaske hertil bemærke, at denne Fordragelighed havde sin Grund i manglende bevidst Kristendom, og dette kan der være noget i; men Spørgsmaalet er, om ikke Kristendommen i vore Dage tit er sig saa bevidst, at den bliver selvbevidst og udvikler en Selvbehagelighed, som virker frastødende paa almindelige brave Mennesker. De gamle Præstegaarde var rummelige ikke alene med Hensyn til Pladsen, men ogsaa med Hensyn til Hjerter. Naar Sønnerne eller Døtrene førte Gæster derind, saa blev de modtaget som Venner, følte sig snart som Husets Børn uden Hensyn til deres politiske, religiøse eller sociale Standpunkt.

Denne rummelige Gæstfrihed var naturligvis ogsaa betinget af, at Præsternes økonomiske Stilling var langt bedre end nu, og at de næsten altid selv drev deres Avling. I min Studentertid var vi i Sommerferien ikke sjældent en 15—16 Mennesker tilbords hver Dag. Naturligvis kneb det tit med Pladsen. Vi havde et Gæstekammer, hvor der stod en stor gammel Himmelseng og en Tøspænderseng; dér laa vi ikke saa sjældent fem Studenter, naar der skulde skaffes Plads til mere notable Gæster. Min Morbroder, Stiftsprovst K o f o e d - H a n s e n, der den Gang var Præst i Thoreby paa Lolland, kom ikke saa sjældent vandrende fra Viby Station, naar han var paa Reise til København. Det samme var Tilfældet med Professor S c h u r m a n n, Seminarieførstander og Sogne-

tidig med den natioalliberale Idyl i Slutningen af Frederik den Syvendes Regeringstid, altsaa omkring 1860—62. Da var det, at de mørke Skyer begyndte at trække op fra Syd med den seigpinende Notevexling mellem Hall og Bismarck om Forholdene i Sønderjylland. Og med Frederik den Syvendes Død brød Uveiret over Danmark løs.

Jeg opholdt mig i den Tid jævnligt i mit Hjem for i Ro at læse til theologisk Embedsexamen, som jeg vilde gaa op til i Sommeren 1864. Den 15. November 1863 gik jeg henad Aften en Tur ned ad Landeveien. Vejret var mørkt, trist og taaget. Da jeg kom til Rorup Bakke, mødte jeg to Hestehandlere med et stort Koppel Heste. Idet de red forbi mig, raabte den ene: »Hans Madsen er død!« Jeg forstod Meningen, og det raa Udtryk gjorde et uhyggeligt Indtryk paa mig. — Vi var i Roskilde, da Kongen blev begravet. Det var ligesom alle havde en Følelse af, at nu stod Landet i Vaade.

Saa kom Krigen. — For dem, der havde oplevet Tre-aarskrigen, var Modsætningen i Folkestemningen paafaldende, og Dannevirkes Rømning virkede lammende paa os alle. — Den 18. April, da Dybbøl faldt, kom jeg fra Universitetet ned i Skindergade, hvor de sidste Telegrammer var opslaaet i en Boghandlers Vindue. Den 29. Juni, da Als blev erobret af Tyskerne, var jeg oppe til Embedsexamen, men jeg havde ikke megen Glæde af mit Laudabilis. — Og da jeg tog hjem, tænkte jeg paa, hvor alt havde forandret sig, siden jeg for syv Aar siden kom hjem som en ung og glad Student.

Lykken vendes som Bladet i Skoven,

Lykken vendes som Skibet paa Voven.

Og nu, 55 Aar efter, har Bladet atter vendt sig, og det synes, at Danmarks Skib atter er kommen i Havn.

af Ruff selv og hans to Døtre. Desuden maatte Ruff selv spille Violin, samtidig med at han dansede. Men det gik fortræffeligt og under stor Munterhed. Dansen fik jeg lært, Musiken blev i god Tid sendt til Carl, og i Julen holdt Lanciers sit Indtog paa Egnen med Glans.

Jeg ved ikke, om Nutidens Ungdom kan more sig saa glimrende og saa uskyldigt, som Fortidens kunde det med faa og simple Midler. Men jeg betvivler det. Mon ikke den bedste Del af Nutidens Ungdom er saa optaget af Tidens mange store og alvorlige Spørgsmaal, saa de næsten glemmer at være unge. Der var over Ungdommen i min Tid en vis munter Sorgløshed; der var ingen store Spørgsmaal, der satte Tanker og Lidenskaber i Bevægelse, og Kampen for Tilværelsen var for den akademiske Ungdom forholdsvis let; der var ingen Overproduktion af Studenter og Kandidater; enhver gled sikkert, om end undertiden lidt langsomt, ind i et Embede, der betryggede Fremtiden. Alt dette mangler den bedste Del af Nutidens Ungdom; der er en Mængde Opgaver, der kalder paa dem; de føler tidligt Ansvarret ved at være Menneske, Alvoren i at være stemmeberettiget Borger i Samfundet. Jo længere man sætter Valgretsaldern ned, desto mere berører man de bedste i Folket deres sorgløse Ungdom og dermed Evnen til uskyldig og munter Glæde. — Og den daarligere Del af Nutidens Ungdom forlanger ganske anderledes dyre og raffinerede Fornøielser end dem, vi kunde nøies med.

Det faldt i min lykkelige Lod at leve i Præstegaardsidyllens sidste Dage, i et Hjem, hvor denne Idyl vel ikke udfoldede sig i hele sin Glans, men hvor der dog var saa meget af den, at den aldrig glemmes. Det er underligt at tænke sig, at af hele den glade og sorgløse Ungdom, der i hin Tid færdedes i Egnen omkring Ousted og Ledreborg, er nu kun nogle ganske faa ældgamle Mænd og Kvinder tilbage.

Efter min Mening ophørte Præstegaardsidyllen sam-

tidig med den natioalliberale Idyl i Slutningen af Frederik den Syvendes Regeringstid, altsaa omkring 1860—62. Da var det, at de mørke Skyer begyndte at trække op fra Syd med den seigpinende Notevexling mellem Hall og Bismarck om Forholdene i Sønderjylland. Og med Frederik den Syvendes Død brød Uveiret over Danmark løs.

Jeg opholdt mig i den Tid jævnligt i mit Hjem for i Ro at læse til theologisk Embedsexamen, som jeg vilde gaa op til i Sommeren 1864. Den 15. November 1863 gik jeg henad Aften en Tur ned ad Landeveien. Vejret var mørkt, trist og taaget. Da jeg kom til Rorup Bakke, mødte jeg to Hestehandlere med et stort Koppel Heste. Idet de red forbi mig, raabte den ene: »Hans Madsen er død!« Jeg forstod Meningen, og det raa Udtryk gjorde et uhyggeligt Indtryk paa mig. — Vi var i Roskilde, da Kongen blev begravet. Det var ligesom alle havde en Følelse af, at nu stod Landet i Vaade.

Saa kom Krigen. — For dem, der havde oplevet Tre-aarskrigen, var Modsætningen i Folkestemningen paafaldende, og Dannevirkes Rømning virkede lammende paa os alle. — Den 18. April, da Dybbøl faldt, kom jeg fra Universitetet ned i Skindergade, hvor de sidste Telegrammer var opslaaet i en Boghandlers Vindue. Den 29. Juni, da Als blev erobret af Tyskerne, var jeg oppe til Embedsexamen, men jeg havde ikke megen Glæde af mit Laudabilis. — Og da jeg tog hjem, tænkte jeg paa, hvor alt havde forandret sig, siden jeg for syv Aar siden kom hjem som en ung og glad Student.

Lykken vendes som Bladet i Skoven,

Lykken vendes som Skibet paa Voven.

Og nu, 55 Aar efter, har Bladet atter vendt sig, og det synes, at Danmarks Skib atter er kommen i Havn.